

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za hrvatski standardni jezik

Zagreb, 4. svibnja 2015.

BROZ-BORANIĆEVA
PRAVOPISNA KONCEPCIJA

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentor:

dr. sc. Krešimir Mićanović, izv. prof.

Studentica:

Emina Smajić

Sadržaj

1. UVOD	1
2. O POTREBI I NASTANKU HRVATSKOGA PRAVOPISA DRA. IVANA BROZA	2
2.1. Iz predgovora prvih dvaju pravopisnih izdanja	4
3. USPOREDBA I ANALIZA PRAVOPISNIH IZDANJA	7
3.1. Od prvoga izdanja Brozova <i>Hrvatskog pravopisa</i> (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva <i>Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika</i> (1928)	7
3.2. Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom	13
3.3. Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva <i>Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika</i>	18
4. ISTRAŽIVANJE UPORABE BROZ-BORANIĆEVE PRAVOPISNE NORME	24
4.1. Cilj i metodologija istraživanja.....	24
4.2. Rezultati.....	25
4.2.1. Prvo razdoblje (1892–1928).....	25
4.2.2. Drugo razdoblje (1929–1937).....	34
4.2.3. Treće razdoblje (1940–1951).....	43
4.3. Rasprava	48
5. ZAKLJUČAK	50
6. LITERATURA	52
7. POPIS ILUSTRACIJA	57
SAŽETAK	58
SUMMARY	59

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Emina Smajić, kandidatkinja za magistru edukacije, smjera hrvatski jezik i književnost, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Zagrebu 4. svibnja 2015.

Emina Smajić

1. UVOD

U ovome radu bavit ćemo se Broz-Boranićevom pravopisnom koncepcijom. Usredotočit ćemo se, na razdoblje od 1892. godine i pojave *Hrvatskoga pravopisa (po određenju kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, Zagreb, 1892, 1893)* Ivana Broza, sve do posljednjeg izdanja *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* Dragutina Boranića. Objava *Hrvatskoga pravopisa* 1892. godine omogućila je hrvatskome jeziku ulaz u 20. stoljeće s kodificiranom pravopisnom normom. Stoga ćemo se, u ovome radu baviti upravo pravopisnom normom koja je u tom razdoblju bila pod najizravnijim utjecajem važnih društvenih i političkih zbivanja. U prvome dijelu ovoga rada usporedit ćemo pravopisna izdanja i uočiti u kojoj je mjeri Dragutin Boranić slijedio Brozova pravopisna rješenja, a u kojima je odstupao od njih i uvodio vlastita. *Jesu li sva pravopisna izdanja slijedila istu pravopisnu koncepciju?*, osnovno je pitanje na koje ćemo u ovome radu pokušati odgovoriti. Pritom ćemo izdanja Brozova i Boranićeva pravopisa podijeliti u tri skupine: 1. *Od prvoga izdanja Brozova Hrvatskog pravopisa (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika (1928)*, 2. *Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom* te 3. *Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Društveno-politička zbivanja u zemlji izvršila su snažan utjecaj i na jezik te upotrebu i prihvaćenost pravopisne norme. Tako ćemo se, osim usporedbom spomenutih izdanja, u ovome radu ujedno baviti i sociolingvističkim istraživanjem hrvatskoga pravopisa u tadašnjem vremenu.

Znanstveni radovi često se bave samo opisivanjem kodifikacije u jeziku, no ne i pitanjem njezine primjene u praksi. Stoga će se upravo drugi dio ovoga rada baviti pitanjem upotrebe Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije u tadašnjim najvažnijim novinama i časopisima. Kada je riječ o pravopisu zasigurno je važno postaviti pitanje je li propisana pravopisna kodifikacija *živa* ili *mrtva*. Pritom ćemo istražiti neka od izdanja tadašnjih novina i časopisa – *Obzor, Kokot, Hrvatske novosti, Hrvatica, Bjelovarski tjednik, Pučki prijatelj, Dom i svijet, Sušački novi list, Karlovačke novosti, Primorski Lloyd i Raški rudar* – te izdanja najstarijeg i najopsežnijeg Akademijina znanstvenog časopisa *Rad JAZU*. U nekoliko objavljenih članaka otkrit ćemo koja se pravopisna pravila i na koji način primjenjuju. Istražit ćemo odnos između eksplicitne (kodificirane) pravopisne norme i uporabne norme.

2. O POTREBI I NASTANKU HRVATSKOGA PRAVOPISA DRA. IVANA BROZA

Ova knjiga je prvi ozbiljan korak na putu k željenom jedinstvu u pravopisu, a ima pouzdane nade, da će se s vremenom i doći do njega: najprije u školi a poslije i u književnosti (Broz, 1893: 10). To su riječi kojima je Broz najavio prvo izdanje *Hrvatskoga pravopisa* (*po određenju kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu*, 1892). Istraživanjem Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije osvijestit ćemo važnost i ulogu povijesnog razvoja hrvatskoga standardnog jezika.

Od posljednjeg desetljeća 19. stoljeća odnosno pojave prvoga izdanja Brozova *Hrvatskoga pravopisa* (1892), pa sve do posljednjeg Boranićeva izdanja (1951) pratimo najvažnije promjene u razvoju hrvatskoga standardnog jezika (Badurina, 2010: 69). Na njih su ujedno velik utjecaj izvršile i tadašnje političke okolnosti i događaji. Stoga ćemo spomenuto razdoblje standardizacije hrvatskoga jezika promatrati kroz suodnos standardnoga jezika i vladajuće državne politike. Drugim riječima, standardnome jeziku pristupit ćemo kao sociolingvističkoj činjenici.

O ideji razvoja hrvatske pravopisne norme piše Ivan Broz u svom predgovoru prvoga izdanja *Hrvatskoga pravopisa*. Ističe nejedinstvo u pravopisu unatoč naređenju dvorske kancelarije da u hrvatskim školama (pišući latinskim slovima) treba upotrebljavati jedan pravopis i to onaj koji se od 1863. držao književnim (*věra, dēte, pěrst, bratja, ladja, otacah, sladko, sbor; razčistiti, bezzakonik; svetčanost...*). Tako će Broz istaknuti da nam je *pravopis za čudo šaren* te da ima preslabu osnovu (Broz, 1892: 2). Odbor 1877. godine donosi sljedeće zaključke: 1. pisati *vjera, diete, prst* i *braća* i 2. treba se tiskati knjiga za pravopis uz pravopisni rječnik. Ti se zaključci nisu nigdje izvršili, pa je pravopis u školama ostao kao što je i bio. Odbor 1889. godine odlučuje riješiti pitanje pravopisa, jer je *od prije potrebe za škole jedan pravopis, a taj treba da je osnovan na načelima fonetičkoga pisanja* (Broz, 1892: 2). Visoka kraljevska zemaljska vlada prihvatila je to mišljenje i naložila Ivanu Brozu da izradi ono što je Odbor odredio. Tako je nastalo prvo izdanje *Hrvatskoga pravopisa*, uz odobrenje predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu Armina Pavića.

Broz ističe da mu je namjera bila da postavi općenita pravila. Bude li što trebalo dodati, pokazat će praktična upotreba pravopisa. Osim praktične upotrebe pitamo se hoće li promjene biti uvjetovane novim političkim prilikama i okolnostima. *Pitanje je pravopisa u najvećoj mjeri pitanje konvencije, pa utoliko na odluku kako će se pisati uvelike mogu utjecati – nerijetko i utječu – i državna ideologija i državna politika; ili, drugim riječima, arbitrarnost i konvencionalnost pravopisne norme, u krajnjoj mjeri proizvoljnost i dogovornost pravopisnih rješenja potvrđuju da je riječ o najeksplicitnijoj jezičnoj normi, onoj koja je*

posljedica nekakve i nečije odluke, a potom, dakako, (i) političkoga konsenzusa (Badurina, 2010: 75). Razmatranjem promjena na pravopisnome planu bavit ćemo se, ujedno i otkrivanjem vladajućih jezičnih i pravopisnih stavova. Brozova ‘općenita pravila’ danas se smatraju temeljem u izgradnji i postavljanju čvrste koncepcije pravopisa. Koliko se ta koncepcija mijenjala i u kojim smjerovima te što je poticalo promjene, istražiti ćemo u ovome radu usporedbom i analizom svih pravopisnih izdanja Ivana Broza i Dragutina Boranića.

2.1. Iz predgovora prvih dvaju pravopisnih izdanja

U predgovoru prvoga izdanja *Hrvatskoga pravopisa* Broz (1892: 3) ističe da je prvi dio pravopisa izradio upravo prema načelima kojih su se držali Vuk i Daničić te je samo gdješto odstupio od njihova pisanja (110, 111, 112, 120, 135). Svjestan je da neće svima biti drago jer pravila nigdje nije izrijekom potkrepljivao, niti objašnjavao zašto je potrebno što ovako ili onako pisati. Opisuje pravopis riječima *Nije dovoljno samo rušiti, nego treba i graditi. Tko se prihvati da razgrađuje pravila za ovo pisanje nek se prihvati i drugoga posla: nek izradi zakone za dojakošnje pisanje, koji će biti barem toliko određeni, prosti, jasni i dosljedni, koliko su u ovoj knjizi, a k tomu neka postavi pouzdana pravila, kako će moći svatko valjano hrvatski čitati one riječi, koje će se drukčije pisati nego što se izgovaraju* (Broz, 1892: 4). Ističe da će takvoga u poslu smesti i narav jezika i povijest pisanja hrvatskim i srpskim jezikom, kako se ono razvijalo od prvih početaka do danas. Neće se naći tko bi u pravopis stavio pouzdana pravila kojim pišu protivnici fonetičkoga pisanja, zaključuje Broz. Kada piše o koncepciji pravopisa Broz ističe da prvi dio (str. 2–30) obrađuje pravopisna pravila te je ujedno preopširan jer sadrži ono što bi inače pripadalo gramatici u kojoj toga nema. Navodi pravilo o pisanju tuđica: *Vlastita imena koja su promijenila svoj oblik u hrv.: da se pišu uopće onako, kako se pišu u svome jeziku* (Broz, 1892: 5). Kao novo u pravopisu ističe slovo *đ* (*Đ*) koje je prvi upotrijebio Đuro Daničić (1878) u *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU. Navodi da je građeno prema naumu organizatora grafike godine 1836. (želeći da se jedan glas bilježi jednim znakom osmislio je slova *č, ć, š i ž*, pa će lako pronaći i znak crte za *đ*). Drugi i treći dio sadrže potpunu nauku o pravopisu (*Kako se pišu riječi*, str. 31–51, *Kako se pišu rečenice*, str. 52–67). Upozorava da drugi i treći dio pravopisa nije potpun kao prvi, niti su pravila oštro određena jer se u našoj književnosti o tome prilično slabo raspravlja te jer to ovisi i o subjektivnom shvaćanju. Broz navodi i pojašnjava tri izvora kojima se služio pri sastavljanju pravopisa. To su najveći uglednici u jeziku hrvatskome te *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga*, koju je u Dubrovniku tiskao vrstan znalac hrvatskoga jezika, gospodin M. Kušar. *Priznajem da bez njegove knjige ne bi u koječemu bila moja knjiga onakova kao što jest* (Broz, 1892: 7). Predgovor zaključuje riječima *Želim, da bi se ovaj moj trud pokušao u dvojakoj vatri: u vatri prakse i kritike. Napose preporučam svoje djelce kritici ne tražeći ni od koga blagohotne kritike. Meni je stalo sãmo do ozbiljne kritike, pa bila ona i najoštrija. U Zagrebu, 18. listopada 1892., I. B.* (Broz, 1892: 7). A kako se u vatri prakse i kritike okušalo prvo izdanje *Hrvatskoga pravopisa*, doznajemo upravo iz analize drugoga izdanja koje je uslijedilo već iduće, 1893. godine.

U drugome izdanju pravopisa Broz (1893: 8–12) predgovor proširuje dodatkom (***) u kojemu pojašnjava i daje odgovore na prigovore koje je kritika uputila prvome izdanju pravopisa. Ponavlja da je visoka kraljevska zemaljska Vlada, Odio za bogoštovlje i nastavu, 20. listopada 1892. naredila da u hrvatskim školama treba upotrebljavati pravopis kako se određuje u njegovu pravopisu. U nastavku ovoga rada osvrnut ćemo se na spomenute prigovore da bismo uvidjeli na koje se dijelove pravopisa kritika osvrnula te što je od toga Broz uzeo u obzir i promijenio u drugome izdanju. Napominje da nitko od kritičara nije prigovorio osnovi na kojoj su izgrađena pravila, već da se prigovori odnose na sporedne dijelove *Hrvatskoga pravopisa*. Zahvaljuje g. Maretiću i drugovima u kraljevskoj Gimnaziji zagrebačkoj što su mu ukazali na pogreške u prvome izdanju. Tako se po zahtjevu vlade Broz osvrnuo na sljedeće prigovore:

1. Prigovor. Što samo određuje, a ne dokazuje. Drugim riječima, trebalo bi odredbe potkrepljivati dokazima. Kao primjer navode da neće znati zašto nije dobro pisati *čuvstvo*, umjesto *čuvstvo*, ili zašto je bolje *rvati se* umj. *hrvati se*. Također, neće znati zašto je u G mn. pravilnije upotrijebiti *mjêrâ* nego *mijera*, ili zašto se umjesto *svijuh* piše *svih* i sl. Broz (1893: 9) pojašnjava da bi za svaku odredbu trebalo napisati čitavu raspravicu i potkrijepiti je dokazima koji sežu ne samo u prošlost hrvatskoga jezika, već i u komparativnu gramatiku. Pita se koliko ima spremnih ljudi za prihvaćanje takvog obrazovanja.

2. Prigovor. U rječniku ima suvišnosti. Trebalo bi izostaviti riječi koje se rijetko upotrebljavaju i riječi kajkavske. Broz (1893: 10) odgovara: *sastavljajući rječnik držao sam se pravila: za potrebe kojima je namijenjen rječnik, bolje je i previše riječi nego premalo*. Nadalje, pojašnjava kako je teško odrediti što se rijetko ili nerijetko upotrebljava od riječi. Kao primjer navodi riječ *pogonić* koja je često prisutna u zakonima, a rjeđa u svakodnevnome govoru ljudi koji se njima ne bave. Upozorava da nije potrebno odmah unaprijed osuditi neku riječ kao kajkavsku samo zato jer je nema u djelima Vuka ili drugih priznatih autora. Pojašnjava da i Vuk u svome rječniku bilježi kajkavske riječi (poput *rubač*). Ako se mogu stvarati nove riječi i uzimati gotove iz tuđih jezika (češkog ili ruskog), zašto se ne bi mogle preuzimati i iz kajkavskog, zaključuje Broz.

3. Prigovor. Slovo *đ* (*Đ*). Broz je osobno dobio čak i nacрте za novo slovo, no nije ih smatrao spretnijim od njegova rješenja. Zaključuje da je slovo *đ* (*Đ*) u grafici jednako zgodno rješenje kao i slova *č*, *ć*, *š* i *ž*. Broz (1893: 10) ističe ako se priznaje i u nauci i u školi, zašto se ne bi jednako priznalo i u književnosti.

4. Prigovor. Odnosi se na pojedine riječi koje je u drugome izdanju upotrijebio.

Broz se naposljetku zahvaljuje prigovorima koji su objavljeni u *Nastavnom vjesniku I.* na str. 172 pod naslovom *Bilješke T. Maretića* te ističe da će mu biti od velike koristi kada se bude tiskalo treće izdanje *Hrvatskoga pravopisa* (koje nažalost nije doživio). Dakle, jedina razlika u odnosu na prvo izdanje pravopisa jest uvrštavanje novih riječi i popunjavanje rječnika. Ističe da je sve drugo ostalo nepromijenjeno jer je vlada odredila da se pravopisna pravila iz prvoga izdanja tiskaju bez promjena.

3. USPOREDBA I ANALIZA PRAVOPIISNIH IZDANJA

3.1. Od prvoga izdanja Brozova *Hrvatskog pravopisa* (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1928)

U ovome dijelu rada analizirat ćemo pravopisna izdanja u razdoblju od 1892. do 1928. godine. Baviti ćemo se usporedbom prvih dvaju izdanja *Hrvatskoga pravopisa* (1892, 1893) Ivana Broza s četiri izdanja koja će u prvih petnaest godina 20. stoljeća prirediti i objaviti njegov nastavljatelj Dragutin Boranić (*Dra. Ivana Broza Hrvatski pravopis*, 1904, 1906, 1911, 1915). U spomenutim izdanjima uočiti ćemo u kojoj je mjeri Dragutin Boranić slijedio Brozova pravopisna rješenja, a u kojima je odstupao od njih i uvodio vlastita. 1921. godine Boranić će objaviti prvo izdanje *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*. U ovome razdoblju analizirat ćemo prva četiri izdanja (1921, 1923, 1926, 1928). Usporedbom pravopisnih izdanja pokušat ćemo odrediti značajke Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije prvoga razdoblja.

Tijekom usporedbe i analize koristit ćemo se obrascem koji uključuje sljedeće:

1. Kontakti fonema (jednačenje glasova po zvučnosti, jednačenje glasova po mjestu tvorbe, ispadanje glasova)
2. Ije/je/i (kraćenje ije > je, duljenje je > ije)
3. Veliko i malo početno slovo
4. Sastavljeno i nesastavljeno pisanje (pridjevi, glagoli, prilozi)
5. Pisanje riječi iz stranih jezika
6. Pravopisni znakovi.

Dobivene rezultate prikazat ćemo tablično. Na temelju modela kojim smo se služili tijekom analize uvrstit ćemo samo one točke unutar kojih smo uočili promjene.

1892, 1893.	1904, 1906, 1911, 1915.	1923.	1928.
vr ab ac > vrapci	vr ab ac > vrapci	vr ab ac > vrapci	vr ab ac > vrapci
ml ad ac > mladca ml at ac > mlatca	ml ad ac > mladca ml at ac > mlatca	ml ad ac > mlaca mladaca ml at ac > mlaca mlataca	ml ad ac > mlaca mladaca ml at ac > mlaca mlataca
n ad cestar n ad čovječni	n ad cestar n ad čovječni	n ad cestar n ad čovječni	n ad cestar n ad čovječni
ne ću	ne ću	ne ću	ne ću
veleučeni viskorodeni	vele učeni vele cijenjeni mnogo poštovani tamno modar	vele učeni vele cijenjeni mnogo poštovani tamno modar	vele učeni vele cijenjeni mnogo poštovani tamno modar

Tablica 1.1. *Od prvoga izdanja Brozova Hrvatskog pravopisa (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika (1928)*

Ako promotrimo dobivene rezultate, zaključujemo da se unutar prvoga razdoblja nisu dogodile značajne promjene. U prvome izdanju *Hrvatskoga pravopisa* Broz (1892: 20) je istaknuo opća pravila o tome kako se pišu skupovi (suglasnih) glasova: *Kad se u riječi nađu jedan do drugoga dva suglasnika od različite vrste, onda se (u govoru, a po tome i) u pismu sljubljuju po ovim pravilima: 1. 1. Zvučni suglasnik ispred bezvučnoga mijenja se u bezvučni, s kojim je u paru. – Prema tome stojeći ispred bezvučnoga mijenja se b u p: vrabci – vrapci (...), d u t: odhititi – othititi, đ u ć: žeđca – žećca (...), g u k: dragca – drakca (...), z u s: izpit – ispit (...), ž u š: težko – teško...2. Nađe li se u riječi par suglasnikâ (kao na pr. što su td, kg...), onda se zvučni mijenja u bezvučni, a postavši tako dva jednaka suglasnika jednoga od njih (po 97) nestaje. Tako bude dt – tt – t: odtočiti – ottočiti – otočiti (...). Stoga u svim izdanjima primjećujemo oblike *vrabac > vrapci*. Broz upozorava i na odstupanja od spomenutih pravopisnih pravila: 3. Protiv pravila pod I/1 ne mijenja se (na pismu): a) ds, na pr. gradski, srodstvo, odsjeći,...b) dš, na pr. odšetati, podšiti, kadšto...; c) v ispred bezvučnoga, na pr. ovca, lovče,...4. Od dc dč bude (pr 100) samo c č te se piše na pr. srce, srčan..., a nikako srtce, srtčan... Broz (1892: 29) također navodi i opće pravilo o gubljenju glasova d, t ispred c, č: *Kad bi trebalo da se u jednoj istoj riječi nađu d t ispred c č neposredno jedno do drugoga, onda se (u govoru a po tome i) u pismu gubi d t. Tako se (govori i) piše n. p. kaca umjesto kadca, ocvasti mj. odcvasti, kačara mj. kadčara... a tako**

treba unapried i ostale riječi da se pišu, daklem n. p. oboci mj. obodci, srce mj. srdce, suca mj. sudca,... Pa ipak, u izdanjima do 1915. godine uočavamo oblike *mladac* > *mladca* i *mlatac* > *mlatca*. Kako ističe Broz (1892: 29–30), riječ je o odstupanju od općeg pravila u primjerima riječi kojima se u pisanju prema načinu izgovora nikako ili teže razaznaje značenje (npr. *mlaca*, *mlačē* > *mladac* ili *mlatac* te prema tome oblici *mladac* > *mladca*, *mlatac* > *mlatca*), potom u pisanju vlastitih imena koja se pišu izuzev pravopisnih pravila (u starijoj hrvatskoj književnosti pisanje spasitelja – *Kadčić* ili *Kačić* te tako i prema *Zabrdac* < *Zabrdca*, *Zabrdčev* te u pisanju književnih riječi sastavljenih prijedlozima *nad*, *pod* (*nadcestar*, *nadčovječni*, *nadčutni*, *podcarinar*, *podčasnik*, *podčiniti*...). Primjećujemo da u izdanjima iz 1923. i 1928. godine Boranić mijenja te oblike u *mladac* > *mlaca* te im dodaje i oblik za G mn. *mladaca*. Također, upozorava na razlike u značenju između riječi *mladac* i *mlatac* kod kojih G jd. ima jednak oblik *mlaca*, a G mn. *mladac* < *mladaca*, *mlatac* < *mlataca*. U svim izdanjima uočavamo oblike *nadčovječni*, *nadcestar*. Uz to, opažamo i razliku u sastavljenom i nesastavljenom pisanju složenih pridjeva. Oni se u prva dva izdanja pišu zajedno, a u ostalim izdanjima odvojeno s objašnjenjem da su *vele*, *visoko* i *mного* prilozi. Sva izdanja sadrže napomenu u kojoj autor pojašnjava što valja imati na umu pri porabi rječnika. Napominje se koje su riječi izostavljene iz rječnika, jer se njihov izvedeni oblik može lako razaznati iz osnovnog oblika, npr. *dječak*, *dječakov* (Broz: 1892: 70). Ono što je unutar rječnika označeno zvjezdicom (*), to se ne upotrebljava u književnome jeziku (*lijenj*, *ljepahan*, *biljjsati*, *bjelanjak*). Unutar spomenute napomene Broz (1892: 70) pojašnjava i značenje pokraćenica (*augm.*, *dem.*, *dijal.*, *hip.*, *impf.*, *komp.*, *mn.*, *pf.*), dok u ostalim izdanjima Boranić (1904: 70) taj popis proširuje (*adj.*, *adv.*, *jed.*, *kol.*, *pl. t.*, *prijedl.*, *vezn.*). U prva četiri izdanja sadržaj pravopisa pod naslovom *Gdje je što?* nalazi se na kraju pravopisa, potom ga u izdanju iz 1911. i 1915. Boranić premješta na početak, dok ga od 1921. do 1928. vraća ponovno na kraj pravopisne knjige. Tako će i sam Boranić u predgovoru prvoga izdanja *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* istaknuti: *Građa ove knjige, koliko nije nova, u većini odjeljaka znatno prerađena i zgodnije porazmještena, uzeta je iz posljednjega, VI. (1915.) izdanja Hrvatskoga pravopisa, koji sam izgrađivao i objelodanio u četiri maha. Ni ovaj put nije bilo razloga odstupati od osnovnih načela Vuka Stefanovića Karadžića i Đure Daničića, po kojima je dr Ivan Broz u prvom izdanju g. 1892. utvrdio zakone za naš fonetički pravopis* (Samardžija, 2012: 142). Na sljedećim fotografijama možemo promotriti izgled sadržaja pravopisa prvoga izdanja (1892) i posljednjeg u ovome razdoblju (1928).

Gdje je što.		Na strani:	Gdje je što.	
Predgovor		III.	Pravila.	
Pristup		3.	Strana	
Glasovi:			Prvi dio.	Strana
Kako se pišu pojedini glasovi	4.		I. Glasovi	50
Kako se pišu skupovi (suglasnih) glasova	21.		Zamjenice	51
Riječi:			Brojevi	52
Kad se pišu riječi s velikim slovom početnim	28. 29.		Glagoli	53
Kako se pišu sastavljene riječi	40.		Prijedlozi	54
Kako se rastavljaju riječi na slogove	47.		Veznici	54
Kakvi se znaci upotrebljavaju u pisanju riječi:			Pričazni	57
Znaci za akcente	51.		III. Izvođenje geografskih imena	57
Vezica	52.		Opće napomene	57
Zagrada	52.		Nastavak -ac	62
Apostrof	52.		Nastavak -janin	65
Točka	53.		Nastavak -ka	70
Rečenice			Treći dio.	
Kakvi se znaci bilježe u pisanju rečenica:			I. Razgocli	72
Točka	54.		Opće napomene	72
Znak pitanja	54.		Točka	73
Znak uzvikivanja	55.		Upitnik	74
Zarez	57.		Uzvičnik	74
Točka sa zarezom	60.		Zarez	75
Dvije točke	61.		Točka i zarez	77
Crtica	61.		Dvotočje	78
Znak navođenja	65.		Stanka	79
Zagrada	67.		Navodnici	82
Dodatak	67.		Zagrada	82
Rječnik	71.		II. Rastavljanje riječi	82
			Proste riječi	84
			Složene riječi	85
			III. Pravopisni znaci	87
			Rječnik	177
			Ključ	177

Slika 1.1. *Pravopisna koncepcija 1892. i 1928.* (izvor: Broz, I., *Hrvatski pravopis*, 1892; Boranić, D., *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1928)

Ono što je posebno zanimljivo to su promjene koje su nastupile u nazivima interpunkcijskih znakova. Promotrimo sljedeću tablicu:

1892, 1893.	1904, 1906, 1911, 1915, 1923, 1928.
znak pitanja	upitnik
znak uzvikivanja	uzvičnik
točka sa zarezom	točka i zarez
dvije točke	dvotočje
crtica	crtica i stanka
znak navođenja	navodnici

Tablica 1.2. *Interpunkcijsko nazivlje prvoga razdoblja*

Zaključujemo da Boranić u pravopisnim izdanjima nakon 1893. godine mijenja i interpunkcijsko nazivlje. Ako promotrimo sadržaj izdanja, uočit ćemo i promjene u nazivu poglavlja unutar kojega se obrađuju. 1892. ono nosi naslov *Kakvi se znaci bilježe u pisanju rečenica*, a od 1906. u sadržaj je uvršten i *Dodatak razgocima*. 1923. *Razgocli i Pravopisni znaci*.

Nakon analize pravopisnih izdanja prvoga razdoblja uočili smo sljedeće značajke Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije:

- ✓ zasnovana je na pretežito ‘fonetičkom’ (danas fonološkom) pravopisnom načelu, čime su se autori udaljili od pravopisne koncepcije devetnaestoga stoljeća – morfonološkog/korijenskog pisanja kojeg su zastupali ilirci;
- ✓ mjestimice odstupa od fonološkoga načela. Tako je propisano pisanje zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/, /ć/ (*gradski, odsjeći, nadcestar, nadčovječni*);
- ✓ odstupanje od općeg pravila o gubljenju glasova *d* i *t* ispred *c* i *č* u primjerima riječi kojima se u pisanju prema načinu izgovora nikako ili teže razaznaje značenje (npr. *mlaca, mlače* > *mladac* ili *mlatac* te prema tome oblici *mladac* > *mladca, mlatac* > *mlatca*), potom u pisanju vlastitih imena koja se pišu izuzev pravopisnih pravila (u starijoj hrvatskoj književnosti pisanje spasitelja – *Kadžić* ili *Kačić* te tako i prema *Zabrdac* < *Zabrdca, Zabrdčev* te u pisanju književnih riječi sastavljenih prijedlozima *nad, pod* (*nadcestar, nadčovječni, nadćutni, podcarinar, podčasnik, podćiniti...*);
- ✓ standardnojezična koncepcija zasnovana je na pravopisnome načelu Vuka Stefanovića Karadžića i Đure Daničića (i sam Broz u prvome izdanju navodi njih kao izvore u nastajanju pravopisa);
- ✓ istu koncepciju nastavlja i Boranić u novim izdanjima *Dra. Ivana Broza Hrvatskoga pravopisa* te u četiri prva izdanja *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*.

Zaključujemo da je Boranić slijedio Brozovu pravopisnu koncepciju, ponegdje prerađujući sadržaj, no uz uglavnom manje značajne promjene.

Nakon tri godine od uspostave nove države Boranić započinje objavljivati *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Do kraja ovog razdoblja on će objaviti četiri izdanja (1921, 1923, 1926 i 1928), no kao što smo analizom utvrdili, bez većih razlika u odnosu na prethodna izdanja.

28. lipnja 1921. godine donesen je Ustav Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca poznat kao Vidovdanski ustav. Njime je u zajedničkoj državi proglašen jedinstveni srpsko-hrvatski-slovenački jezik. 1922. Zakonom o oblasnoj i sreskoj samoupravi i Uredbom o podeli zemlje na oblasti, cijelo je državno područje podijeljeno na 33 oblasti i uveden je centralizam. Odabir ekavice će i ostalim Hrvatima postati način pristajanja uz tadašnju aktualnu politiku.

Aleksandar Belić 1923. godine u Beogradu objavljuje *Pravopis Srpskohrvatskog Književnog jezika* te raspravu pod nazivom *O savremenom pravopisu srpskohrvatskog književnog jezika*. U spomenutoj raspravi Belić najavljuje da će uskoro doći do ujedinjenja hrvatske i srpske pravopisne norme putem zajedničkog slijeđenja fonološkoga načela Vuka Karadžića. Također, objašnjava pravopisna rješenja poput pisanja suglasnika /j/ između samoglasnika, ispred suglasnika i na kraju riječi, potom pisanja *ts* umjesto *ds* u primjeru riječi *predsjednik*, pisanja fonema /h/, velikih i malih slova, interpunkcija te opisuje koncepciju i svrhu pravopisnoga rječnika (Samardžija, 2012: 144). Spomenuta pravila samo su neka po kojima se u to vrijeme Belićeva pravopisna koncepcija razlikovala od Broz-Boranićeve.

Nametanje srpskoga jezika dotaknulo je i hrvatsko nazivlje putem zakona i sl. propisa. 16. lipnja 1926. godine ministar prosvjete Miloš Trifunović imenovao je Odbor sastavljen od srpskih i hrvatskih filologa sa zadatkom da pripreme prijedlog za „izjednačenje” hrvatskoga i srpskog pravopisa. Pripadnici Odbora bili su Aleksandar Belić, Ljubomir Stojanović, Stjepan Kuljbakin, Fran Ramovš, Tomo Maretić, Milan Rešetar i Dragutin Boranić. Odbor za izjednačenje pravopisa završio je s radom 15. lipnja 1929. godine i ministar prosvjete Božidar Ž. Maksimović potpisao je rješenje o Pravopisnome uputstvu. Objavljeno je potkraj kolovoza 1929. godine u *Prosvetnom glasniku* pod nazivom *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S. H. S.* (s uvodnim obrazloženjem: *U svima se školama naše zemlje upotrebljava jedan pravopis, zasnovan na velikoj jezičkoj i pravopisnoj reformi Vuka Karadžića. Ali pored toga što se taj pravopis drži istih osnovnih principa, ipak su se u različitim krajevima naše zemlje razvile nejednakosti u njemu koje sprečavaju da se nastava u njima potpuno izjednači. (...) Način pisanja iznesen u ovom pravilniku mora se primeniti i u svima novim izdanjima školskih knjiga. (...) Ovaj način ima se uvesti u sve naše škole, kako osnovne tako i srednje i stručne, od početka nove školske godine 1929-30*, Badurina, 1996: 13). Uputstvo nije krilo svoj jasan cilj. To je bilo prije svega ukidanje razlika između Broz-Boranićeve i Belićeve pravopisne koncepcije. Prema spomenutom Uputstvu, odnosno propisima Ministarstva prosvjete, Boranić će preraditi pravopisna izdanja koja ćemo analizirati u okviru idućega razdoblja. Spomenimo samo da je hrvatska javnost tek s objavom Uputstva stekla prvi i potpun uvid u propisanu pravopisnu koncepciju.

3.2. Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom

U ovome razdoblju analizirat ćemo tri pravopisna izdanja Dragutina Boranića (1930, 1934 i 1937). Dobivene rezultate prikazat ćemo tablično. Da bismo preciznije uočili koje su se promjene dogodile u odnosu na prethodno razdoblje, tablici ćemo dodati i prikaz stanja iz posljednjeg izdanja prethodnog razdoblja (1928).

1928.	1930.	1934.
koren i korijen, korenit, korenčić, korenika, korenjak, ali ogrjev	koren i korijen, korenit, korenčić, korenika, korénjak, ali ogrjev	koren i korijen, korenit, korenčić, korenika, korenjak, ali ogrjev
Cvitković, mj. Cvjetković	Cvjetković, mj. Cvetković	Cvjetković, mj. Cvetković
predsjednik gradski	pretsjednik gradski	pretsjednik gradski
odcijepiti odčepiti	otcijepiti otčepiti	otcijepiti otčepiti
jedamput zelembać himba stramputica	jedanput zelembać himba stramputica	jedanput zelembać himba stramputica
mladac, mlaca, mladaca mlatac, mlaca, mlataca	mladac, mlaca, mladaca mlatac, mlaca, mlataca	mladac, mlaca, mladaca mlatac, mlaca, mlataca
nadžovječni nadcestar	natčovjek natcestar	natčovjek natcestar
Gregorčić, Miletić, Gnjedić, Mickiewicz, Žukovski, Žukovskoga	Gregorčić, Miletić, Gnjedić, Mickjevič Žukovski, Žukovskoga Žukovskaja, Žukovska	Gregorčić, Miletić, Gnjedić, Mickjevič Žukovska, Žukovske
ne ću, dat ću, nosit ćeš, plest ćemo	neću, daću, nosićeš, plešćemo dadbudem, htjedbudeš znadbudu	neću, daću, nosićeš, plešćemo dadbudeš, htjedbudeš, znadbudu
vele učeni vele cijenjeni mnogo poštovani tamno modar jugo istočni	sebeznao samovlastan mnogopoštovani tamnomodar jugoistočni	sebeznao samovlastan mnogopoštovani tamnomodar jugoistočni
veznici	veznici	svezice
Boccaccio	Bokaćo	Bokaćo

Tablica 1.3. *Boranićevi pravopisni priručnici (1930, 1934) usklađeni s Pravopisnim uputstvom*

Na temelju usporedbe i analize pravopisnih izdanja drugoga razdoblja (1930, 1934, 1937) s posljednjim izdanjem prethodnoga razdoblja uočili smo promjene. One su nastale pod utjecajem propisanoga Uputstva. U skladu s njime Boranić u novim izdanjima propisuje ‘fonetsko’ odnosno fonološko pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/ i /d+ć/. Tako u 5, 6. i 7. izdanju Boranić (1934: 33) propisuje: *Ne gubi se ono t koje je postalo jednačenjem od d na kraju prijedloga: otcijepiti (od odcijepiti), otčepiti (od odčepiti), otćušnuti (od odćušnuti)*. A potom dodaje i pravilo: *Ne gubi se ono t koje je postalo jednačenjem od d na kraju prijedloga: potšiti (od podšiti), otšetati (od odšetati)*. Ako promotrimo tablicu, uočiti ćemo da se te promjene provode u 5, 6. i 7. izdanju. Stoga ih Boranić objavljuje s podnaslovom *Prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete*, a posljednja dva izdanja pod promijenjenim nazivom *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Pritom je zadržano čuvanje korijenskog i sufiksalnog morfema: *Samo pred nastavcima -ski i -stvo ostaje d: gradski, gospodski, sredstvo, susjedstvo* (Boranić, 1934: 28). Upravo jednako pravilo propisano je i u *Pravopisu srpskohrvatskog književnog jezika* Aleksandra Belića. Nastojanje da se dokinu razlike između hrvatske i srpske pravopisne norme išlo je na štetu hrvatske. Također, uočavamo promjene u pisanju imena i prezimena iz ekavskih i ikavskih područja: *mjesna imena i prezimena iz ekavskih i ikavskih područja čuvaju e, i u ijekavskom govoru; tako se na pr. piše Nemčić mjesto ijekavski Nijemčić, Belić mjesto ijekavski Bijelić, Beograd mjesto ijekavski Biograd, Delnice mjesto ijekavski Dionice, Split mjesto ijekavski Spljet, Bileća mjesto ijekavski Bjeleća, Cvitković mjesto ijekavski Cvjetković* (Boranić, 1928: 9). 1930. godine to pravilo zamjenjuje novo: *Geografska imena i prezimena u kojima je nekoć bio „jat” pišu se u ijekavskom i ekavskom govoru onako kako se izgovaraju u kraju u kojem su ponikla: ijekav. Beograd mj. Biograd, Split mj. Spljet, Belić mj. Bijelić, ekav. Pljevlja mj. Pljevlja, Bijeljina mj. Beljina, Cvjetković mj. Cvetković* (Boranić, 1930: 11). Suglasnik *n* mijenja se u *m* ispred *b* i *p* u primjerima *zelembać, himba i stramputica*, a u izdanjima iz ovoga razdoblja ne i u primjeru *jedanput* (u kojem *n* ostaje nepromijenjeno). Prema Uputstvu slavenska se prezimena pišu samo s *č*: *Gregorčić, Miletić, Gnjedić, Mickjević* (Boranić, 1930: 50). Kada je riječ o sklanjanju ruskih prezimena, nastavak *-aja* krati se u *ā < Žukovska – Žukovske. I ruski određeni pridjevi ženskoga roda dobivaju naš oblik: Žukovskaja: Žukovska (gen. Žukovske), Jasnaja Poljana: Jasna Poljana (gen. Jasne Poljane)*. – *Ostaje bez promjene Tolstoj: Tolstoja* (Boranić, 1930: 54). Uočljiva je promjena pravila o pisanju glagola, prema kojem se oni pišu *složeni s odričnim ne u neću, nećeš, neće, nećemo, nećete, neće* (Boranić, 1930: 45). Ostali glagolski oblici pišu se odvojeno od *ne*, primjerice *ne imati, ne imah, ne imao, ne imavši*. Zanimljivo je pravilo prema kojem se glagoli pišu *složeni s pomoćnim*

glagolom koji u futuru stoji odmah iza krnjega infinitiva: *daću* (od *datću*), *nosićeš* (od *nositćeš*), *plešćemo* (od *plestćemo*) te pravilo prema kojem se pišu *složeni sa budem... i krnjim infinitivom*: *dadbudem, htjedbudeš, znadbudu, mogbudemo, smjedbudete...* (Boranić, 1934: 45–46). Uočavamo i promjenu u sastavljenom i nesastavljenom pisanju pridjeva. U novim izdanjima pridjevi se pišu zajedno s prilogom: *sebeznao, samovlastan, mnogopoštovani, tamnomodar, jugoistočni, srpskohrvatski*. Dolazi do promjene i u pisanju stranih imena koja se prema Uputstvu pišu prema sljedećem pravopisnom pravilu: *Tuđe riječi koje u novije doba primamo iz živih i klasičnih jezika pišu se po izgovoru (fonetski): Šekspir, šiže, konjak. Ako se iz fonetske transkripcije nekog v l a s t i t o g i m e n a ne bi moglo pravo razabrati o kojemu se imenu govori, izvorno će se obličje pri prvome navođenju staviti u zagradu: Šo (Shaw), Huver (Hoover)*. (Boranić, 1934: 49–50). Promotrimo u sljedećoj tablici i promjene koje su nastupile u nazivima pravopisnih i rečeničnih znakova.

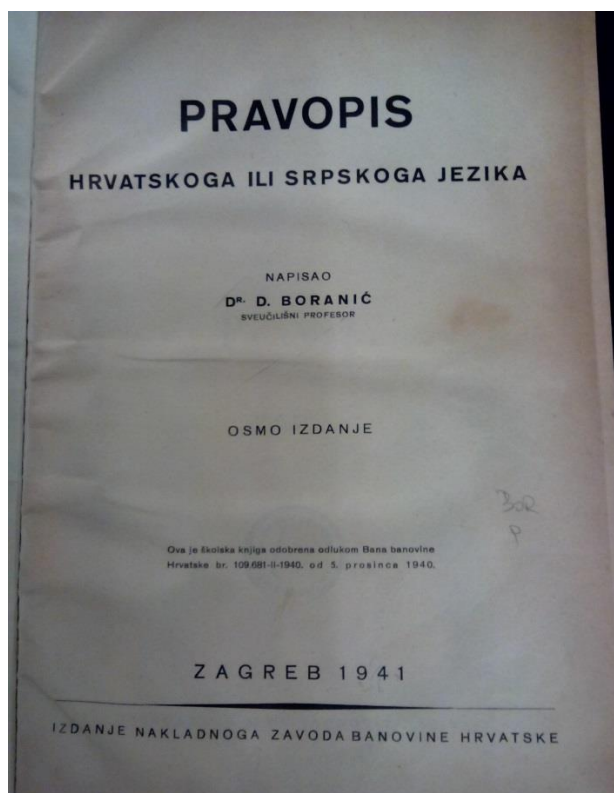
1928.	1930.	1934.
točka	tačka	tačka
upitnik	upitnik	upitnik
uzvičnik	uzvičnik	uzvičnik
zarez	zarez uz zasebne riječi	zarez uz zasebne riječi
/	zarez uz rečenice	zarez uz rečenice
/	zarez uz participe	zarez uz participe
točka i zarez	tačka i zarez	tačka i zarez
dvotočje	dvije tačke	dvije tačke
crtica i stanka	crtica	crtica
navodnici	navodnici	navodnici
zagrada	zagrada	zagrada

Tablica 1.4. *Interpunkcijsko nazivlje drugoga razdoblja*

Na temelju uspoređenih pravopisnih izdanja objavljenih u ovome razdoblju zaključujemo da je Broz-Boranićeva pravopisna koncepcija doživjela znatne promjene koje su nastale pod utjecajem propisanog Uputstva. Navedeni primjeri pokazuju nam otvoren pokušaj minimaliziranja razlika između značajki hrvatske i srpske pravopisne norme, a na štetu hrvatske. Ovakvo stanje svjedoči o uvjetovanosti pravopisnih promjena i promjena u jeziku pod utjecajem državne politike. Boranićeva pravopisna izdanja u tom razdoblju izlaze pod novim naslovom *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Valja napomenuti da se nakon 1918. godine, iako manjinski, jedan dio knjiga i dalje tiska pisan morfonološkim pravopisnim načelom u nakladi HSS-a. Iste godine Dragutin Boranić objavljuje sedmo i ujedno posljednje pravopisno izdanje u ovome razdoblju, s napomenom prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete. 1939. godine sporazumom Cvetković-Maček proglašena je Banovina Hrvatska na čelu s banom dr. Ivanom Šubašićem. Tako su ovo razdoblje obilježile tri pravopisne prakse: ona fonološka propisana Uputstvom, fonološka prema Broz-Boranićevoj pravopisnoj koncepciji i manjinska etimološka. Hoće li pravopisna izdanja doživjeti nove promjene, otkrit ćemo analizom sljedećeg razdoblja.

3.3. Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*

U ovome dijelu rada usporedit ćemo pravopisna izdanja koja Boranić objavljuje za Banovine Hrvatske (1940. kao ponovljeno izdanje iz 1928. godine i osmo izdanje 1941) te u poslijeratnom razdoblju u FNRJ (deveto i deseto, 1947. i 1951). Dobivene rezultate prikazat ćemo tablično, a potom ih komentirati u okviru važnih, društvenih i političkih događaja. Radi preglednosti u tablicu ćemo uvrstiti i stanje posljednjega pravopisnog izdanja prethodnog razdoblja.

Slika 1.2. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika 1941.* (izvor: Boranić, D., *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1941)

1934.	1940, 1941.	1947.	1951.
koren i korijen , korenit, korenčić , korenika, korenjak, ali ogrjev	koren i korijen , korenit, korenčić , korenika, korenjak, ali ogrjev	koren i korijen , korenit, korenčić , korenika, korenjak, ali ogrjev	korijen , korjenit, korjenčić, korjenika, korjenjak, ogrev
Cv jetkovi ć, (mj. Cvetković)	Cv itkovi ć, (mj. Cv jetkovi ć)	Cv itkovi ć, (mj. Cv jetkovi ć)	Cv itkovi ć (mj. Cv jetkovi ć)
pretsjednik gradski	pred s jednik gradski	pred s jednik gradski	pred s jednik gradski
jedanput	jed am put	jed am put(a) jedan put (pril.)	jed am put(a) jedan put (pril.)
otcijepiti natčovječan otčepiti	od ci jepiti nadčovječan od č epiti	od ci jepiti nadčovječan od č epiti	od ci jepiti nadčovječan od č epiti
Gregor čić , Milet ić , Gnjedi ć , Žukovska, Žukovske	Gregor čić , Milet ić , Gnjedi ć , Žukovski, Žukovskoga	Gregor čić , Župan čić , Iles ić , Župani ć , Krupskaja Krupskaje	Gregor čić , Župan čić , Iles ić , Župani ć , Krupskâ Krupske
sebeznao samovlastan mnogopoštovani tamnomodar jugoistočni	vele učeni vele cijenjeni mного poštovani tamno modar	sebeznao mnogopoštovani tamnomodar jugoistočni blijedožut	sebeznao mnogopoštovani tamnomodar jugoistočni blijedožut
neću	ne ću	ne ću	ne ću
svezice	veznici	veznici	veznici
Bokaćo	Boccaccio	Boccaccio	Boccaccio

Tablica 1.5. *Banovinska (1940, 1941) i poslijeratna izdanja (1947, 1951) Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*

Na temelju uspoređenih izdanja zaključujemo da su i ovo razdoblje obilježile brojne promjene na pravopisnome planu. Važna politička zbivanja prethodnoga razdoblja značajno su obilježila hrvatsku pravopisnu scenu. Otpor i prisila takvome stanju te osnutak Banovine Hrvatske najavili su povoljne političke, a onda i pravopisne prilike. Tako će 1940. godine ban donijeti *Naredbu o pravopisu*, a u skladu s kojom je Boranić priredio osmo izdanje *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1940). Novo izdanje pravopisa najavilo je povratak na Broz-Boranićevu pravopisnu normu prvoga razdoblja. Tako uočavamo: povratak na pisanje zvučnoga /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/ i /ć/ u primjerima *predsjednik* i *gradski, odcijepiti, nadčovječan* i *odčepiti*; očuvano *m* u *jedamput*; pisanje slavenskih prezimena s *ć* (odnosno slovensko i rusko *č* na kraju prezimena prelazi u *ć*); povratak na nesastavljeno pisanje pridjeva *vele učeni, vele cijenjeni, mnogo poštovani, tamno modar, vrlo zaslužni, vele cijenjeni, tamno zelen* i *svijetlo crven*; nesastavljeno pisanje glagola *ne ću*; te pisanje stranih prezimena onako kako se pišu u izvornome jeziku. S istim promjenama 1941. godine objelodanjeno je i osmo izdanje *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Tako je s povratkom na Broz-Boranićevu pravopisnu normu prvoga razdoblja hrvatski pravopis dočeka ratne godine. Ako promotrimo stanje iz posljednja dva pravopisna izdanja, ponovno ćemo uočiti nove promjene. One su započele 10. travnja 1941. s proglašenjem Nezavisne Države Hrvatske te pojave tzv. ‘direktivnog’, novog tipa jezične politike. Dakle, primjećujemo jedan potpuni preokret u pravopisnoj normi. O pitanjima jezika i pravopisa odlučivale su državne institucije. Točnije, jedina institucija koja je to omogućavala bio je Hrvatski državni ured za jezik. Broz-Boranićeva fonološka koncepcija zamijenjena je ‘korienskim’ ili morfonološkim pravopisom. Donesena je *Zakonska odredba o hrvatskom jeziku, o njegovoj čistoći i pravopisu*. Badurina (2010: 86) ističe sljedeće najvažnije intervencije u pravopisnu normu: umjesto *ije* u slogovima s dugim jatom piše se *ie* (od tuda i naziv *korienski* pravopis), potom nebilježenje promjena na granicama morfema, npr. *vrabci* < *vrabac*, zatim pisanje stranih vlastitih imena te rastavljanje riječi na slogove. U pravopisni rječnik ušle su samo one riječi koje treba prema provedbenoj naredbi Ministarstva nastave pisati drugačije, nego su se dosada pisale, te iznimke i rieči, kod kojih bi uslied krive analogije mogla nastati sumnja o tome, kako se pišu (Klaić, 1942: 64). Promjenu smo uočili i u samoj strukturi pravopisa. U skladu s direktivnom jezičnom politikom on je sada nadopunjen zakonskim odredbama te opisom provedenih intervencija u pravopisnoj normi. Njihov je cilj obrana vlastitosti u pravopisu vraćanjem na ‘korienski’ pravopis. Kako ističe Badurina (2010: 86), i dok su ilirci čuvanjem *korienskoga* pravopisanja nastojali približiti i učiniti razumljivom hrvatsku književnu riječ i drugim slavenskim narodima, sada je upravo

isto poslužilo za drugi cilj. U skladu s tim nastojanjima 1942. godine objavljen je i pregled pravopisnih pravila pod nazivom *Koriensko pisanje* (sastavio A. B. Klaić uz suradnju članova Hrvatskoga državnog ureda za jezik), a potom i *Hrvatski pravopis* 1944. (Franjo Cipra i A. B. Klaić uz suradnju članova Ureda za hrvatski jezik). Nakon sloma Nezavisne Države Hrvatske i završetka Drugoga svjetskog rata uslijedit će počeci stvaranja nove jugoslavenske države – Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ). Dragutin Boranić tada će objaviti posljednja dva izdanja pravopisa (1947, 1951). I dok je razdoblje za vrijeme NDH obilježeno povratkom na morfonološki pravopis, kraj Drugoga svjetskog rata donijet će nove promjene. Tako u odnosu na izdanja iz 1940. i 1941. godine primjećujemo promjene u pisanju složenih pridjeva koji se od 1947. ponovno pišu sastavljeno, no uz pojašnjenje *Pored mnògopòštovâni govori se i nesloženo mnògo pòštovâni; malòvrijedan i mǎlo vrijèdan* (Boranić, 1951: 47). Na temelju uspoređenih pravopisnih izdanja zaključujemo da su promjene u novoj državi označile povratak Broz-Boranićevoj pravopisnoj koncepciji. U nastavku ovoga rada promotrit ćemo promjene u istome razdoblju, no ovaj put s obzirom na nazive pravopisnih i rečeničnih znakova.

1934.	1941.	1947.	1951.
tačka	točka	točka	točka
upitnik	upitnik	upitnik	upitnik
uzvičnik	uzvičnik	uzvičnik	uzvičnik
zarez uz zasebne riječi	zarez	zarez	zarez
zarez uz rečenice		uz rečenice	uz rečenice
zarez uz participe		uz dijelove rečenice	uz dijelove rečenice
tačka i zarez	točka i zarez	točka i zarez	točka i zarez
dvije tačke	dvotočje	dvije točke	dvije točke
crtica	stanka	stanka	stanka
navodnici	navodnici	navodnici	navodnici
zagrada	zagrada	zagrada	zagrada

Tablica 1.6. *Interpunkcijsko nazivlje trećega razdoblja*

Na temelju uspoređenih pravopisnih izdanja uočili smo promjene i u nazivima pravopisnih i rečeničnih znakova. Ako usporedimo stanje posljednjega pravopisnog izdanja prethodnog razdoblja (1934) s prva dva izdanja ovoga razdoblja (1940, 1941), primjećujemo povratak na Broz-Boranićevo pravopisno nazivlje prije 1929. Time je prekinut proces nametanja obilježja srpskoga pravopisnog nazivlja koji je u prethodnome razdoblju zaživio i u hrvatskome pravopisu. U posljednja dva izdanja (1947, 1951) uočavamo promjene u zarezu koji se sada dijeli na *zarez*, *zarez uz rečenice* i *zarez uz dijelove rečenice*. Naziv *dvotočje* zamjenjuje naziv *dvije točke*.

Nove političke prilike i događanja ponovno će biti usko povezana s hrvatskim pravopisom. Pravopisna norma najbrže i najkonkretnije je reagirala na društveno-političke mijene priređivanjem i objavljivanjem novih pravopisnih priručnika (Badurina, 2010: 87). Nova razdoblja označit će drugi pokušaj spajanja jezika zajedničkim, jedinstvenim pravopisom. Zaključivši da *Boranićev pravopis ne zadovoljava potrebe suvremenoga književnog jezika jer se u njemu ne može naći odgovor na sva pitanja koja postavlja književni jezik, a osim toga i njegov je pravopisni rječnik oskudan*, Hrvatsko filološko društvo odlučilo je započeti rad na izradi novoga, suvremenog pravopisa u kojemu će *svaki pisac naći odgovor na svako pravopisno pitanje* (Mićanović, 2014: 84). Aleksandar Belić objavljuje novo izdanje *Pravopisa srpskohrvatskoga književnoga jezika* (1950, iz tiska potkraj 1952), a s ciljem da *njegova pravopisna knjiga posluži kao privremeno rješenje i za hrvatsku i za srpsku*

književnost. Uredništvo *Letopisa Matice srpske* razaslat će u svibnju 1953. godine *Anketu o pitanjima srpskohrvatskog jezika i pravopisa*, kojom će pravopis postati prvorazredan problem u društveno-političkom životu. Tako će ostati sve do potpisivanja Novosadskog dogovora (1954) kojim se utvrdila izrada jednoga pravopisa. 1960. godine objavljen je *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom* u Zagrebu, odnosno *Правопис српскохрватскога књижевног језика са правописним рјечником* u Novom Sadu. Pravopisna rješenja u novom, zajedničkom pravopisu ponovno će pokazati složenost njihova ujednačavanja unutar hrvatske i srpske pravopisne norme.

4. ISTRAŽIVANJE UPORABE BROZ-BORANIĆEVE PRAVOPISNE NORME

4.1. Cilj i metodologija istraživanja

Znanstveni radovi često se bave samo opisivanjem kodifikacije u jeziku, no ne i pitanjem njezine primjene u praksi. Stoga će se upravo drugi dio ovoga rada baviti pitanjem primjene Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije u najvažnijim časopisima i novinama. Kada je riječ o pravopisu, zasigurno je važno postaviti pitanje je li propisana pravopisna kodifikacija *živa* ili *mrtva*. Ako se propisana pravopisna pravila ne primjenjuju u javnosti, tada se pitamo što je tomu uzrok. Pravopisna pravila nije dovoljno opisati. Ona moraju zaživjeti u uporabi ili ih je potrebno mijenjati. Je li se u razdoblju spomenutih pravopisnih izdanja u praksi i dalje primjenjivala morfonološka pravopisna norma? Kako se Broz-Boranićeva pravopisna koncepcija oblikovala i prihvaćala u javnome životu? Pritom ćemo istražiti neka od izdanja tadašnjih novina i časopisa – *Obzor*, *Kokot*, *Hrvatske novosti*, *Hrvatica*, *Bjelovarski tjednik*, *Pučki prijatelj*, *Dom i svijet*, *Sušaćki novi list*, *Karlovačke novosti*, *Primorski Lloyd* i *Raški rudar* – te izdanja najstarijeg i najopsežnijeg Akademijina znanstvenog časopisa *Rad JAZU*. U nekoliko objavljenih članaka otkrit ćemo koja se pravopisna pravila i na koji način primjenjuju. Istražit ćemo odnos između eksplicitne (kodificirane) pravopisne norme i uporabne norme.

4.2. Rezultati

4.2.1. Prvo razdoblje (1892–1928)

1905. Rad JAZU

4. travnja. Oko ½12 prije podne osjetio se u Ugarskoj i Srbiji vrlo jak potres, koji je zahvatio Slavoniju i dosegnuo u **varaždinsku županiju**. O tom potresu imamo zabilježene ove **viesti**: (...) *Županja*; izvjestitelj piše: Ovdje potresa nije nitko osjetio. U to **vrieme** bio sam u sobi **sa** jednim drugom i suprugom. Nekoliko časaka iza 11 **s. prije podne** poče moj barometar udarati o **stiene** ormarića; u kom se nalazi, a moja supruga htjede da ga otvori veleći u šali: Da nisu u njemu dusi? Na moju opomenu, da ga pusti u miru, nije ga se ni dotakla. Nekoliko sekunda za tim poče opet barometar udarati o **stiene** ormarića, pa sam prisutnim rekao, da je **valjada** potres. Na **drugih predmetih** nije se moglo ništa opaziti. Kada sam **poslije** čitao u **novinah**, da je bio potres, evo me, da Vas o tome **izviestim** (Kišpatić: 1905: 119, 121).

(...) *Predano u sjednici matematičko-prirodoslovnoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 20. siječnja 1906.* Sastavio pravi član dr. Miro Kišpatić. Iznoseći ovim 23. potresno izvješće moram da i ove godine zahvalim g. dru. M o h o r o v i ć i ć u, koji mi je **sa svojimi** povjerenici mnogo doprinio, da mi izvješća budu što **podpunija**. (...) 29. svibnja bio je potres, koji je u svom **razprostranjenju u velike** nalik na potres od 28. travnja. On je zahvatio **cielo** Zagorje na sjeveru do Drave, na zapadu do Sutle, na **iztoku** do Drnja i Bjelovara, a na jugu do Petrinje. I ovdje ide, kako se čini, duga os potresnoga kraja od Vinice preko Kašine do Petrinje, a najveću je jakost potres imao u istom kraju, kao i **predjašnji** potres. Potres je bio po danu, pa imamo o njemu više **viesti**, i u tom je možda i glavni razlog, da su ga osjetili i u **udaljenijih krajevih** (Kišpatić, 1905: 131, 179).

Iako su do 1905. objavljena već tri pravopisna izdanja, u ovome članku uočavamo nedosljednost u upotrebi *ie* umjesto *ije* u slogovima s dugim jatom (*viesti*, *vrieme*, *stiene*, *poslije*, *izviestim*, *cielo*, *viesti*). Također, primjećujemo izostanak provođenja propisanih glasovnih promjena, odnosno pravila o tome kako se pišu skupovi (suglasnih) glasova (*razprostranjenju*, *iztoku*, *podpunija*). Uočili smo i nepoštivanje pravila o uvođenju znaka *đ* za pisanje fonema *dj* (*predjašnji*), potom pogreške u pisanju velikoga početnog slova (*varaždinska županija*), pogreške u pisanju prijedloga *s* i *sa* (*sa jednim*), čuvanje fonema /h/ na kraju riječi u G (*na drugim predmetih*, *novinah*, *u udaljenijih krajevih*) te nesigurnost u sastavljenom i nesastavljenom pisanju riječi.

1910. Rad JAZU

Sada evo popis pisaca i knjiga za ovu radnu upotrebljenijeh ; kurzivom naznačujem, kako u radni kojega pisca skraćeno zovem (Maretić, 1910: 147).

U tom se participu pisci kašto pometaju te pišu oblike za cijelo pogrešne : *počmavši* (t. j. počevši). (Maretić, 1910: 187).

Dosta se često **upotrebljava** infinitiv uz glagole, uz **koje ga** mi u današnjemu knjiž. jeziku **ne bismo** upotrebili, već bismo uzeli rečenicu s veznikom *da*: obznanio si tvojima *bižati* od srǵbe ogna višnegu (Maretić, 1910: 321).

Znajući sada, da je Bunić dosta samovoljno posezao sad za ovim sad za drugim evanđeljem, **ne ćemo** se više čuditi, kako je on mogao nanizati jedno do drugoga različna kazivanja sva četiri evanđelista o Isusovu boravku kod Pilata (*Donum VI, 155.–300.*). (Körbler, 1910: 120).

U ovome primjeru uočavamo nepoštivanje propisanoga pravila o sastavljenom i nesastavljenom pisanju riječi (*koje ga*) te bilježenju znaka crte bez bjelina (*155.–300.*). Ipak primjećujemo poštivanje pravila o pisanju glagolu uz riječcu *ne* (*ne bismo, ne ćemo*), onako kako je propisano u Broz-Boranićevim pravopisnim izdanjima.

11. siječnja 1914. *Hrvatske novosti*

Nesreća kod utrke

(...) Jahač Janek je kod toga pada zadobio **ozliedu** na **Kuku**. Konj je **medjutim** poletio kroz grupu gledaoca. Jedan od gledaoca, koji je prekasno čuo poklik prestrašenih, oboren je po bijesnom konju na zemlju. Srećom je zadobio lake **ozliede**. Dok je jedan dio trčao, da se spasi, pokušali su drugi da zaustave konja. – Tom prilikom je više njih oboreno na zemlju. Jahač Janek, koji je zadobio dosta teške **ozlede**, otpremljen je po društvu za **spasavanje** u bolnicu (Brozović, 1914: 1).

Razgovor s grofom Khuenom

(...) Akcija, koju smo započeli u zastupničkoj kući mora se nastaviti i kraju privesti, jer je **uslied** svoje svrsishodnosti neminovna, te jer se abnormalno stanje i anarhija, koja je nastala **obstrukcijom** mora posvema **odstraniti**. Grof Khuen misli, da će do mira **s oporbom** s vremenom samo po sebi doći. Samo još tri važne osnove, imaju se **riešiti** kod kojih bi moglo doći do žestoke borbe : reforma **tiskovnga** zakona, osnova o novoj razdiobi izbornih kotara i **podržavljenje** uprave, a sve to mora se p-stignuti bilo **sa oporbom**, bilo protiv nje. Napokon **odje** grof Khuen-Hedervary i na hrvatsko pitanje i reče : U hrvatskom pitanju je moje stanovište to, da **ne ću** ostaviti svojih starih hrvatskih prijatelja. Za sada čekam mirno i motrim **sa napetošću** djelovanje **hrvatsko-srbske** koalicije, pak ću se samo veseliti, ako se bude s tom strankom dalo nešto učiniti, jerbo bi se tim broj unionista u Hrvatskoj samo povećao i u tome ne **obstoji medju** ministrom **predsjednikom** i **menom** nikakova protimba (Brozović, 1914: 2).

U ovome članku uočavamo pisanje *ie* u slogovima s dugim (*uslied, riešiti*) i kratkim jatom (*ozliedu, ozliede*), ili pak upotrebu *e* (*ozlede*). Također, primjećujemo pogreške u pisanju velikog i malog slova (*Kuku*), upotrebu *dj* umjesto *đ* (*medjutim, odje, medju*), zatim pogreške u pisanju pojedinih riječi (*spasavanje, tiskovnga*), nepoštivanje pravila o jednačenju glasova po zvučnosti (*obstrukcijom, hrvatsko-srbske, postoji*), pogrešnu upotrebu prijedloga *sa* (*sa oporbom, s oporbom, sa napetošću*), potom pravopisnog znaka točke te pisanje dvotočja s bjelinom. Broz-Boranićevo pravopisno načelo poštuje se u sljedećem: pisanje zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/ i /ć/ (*odstraniti, predsjednikom*) te nesastavljeno pisanje glagola i riječice *ne* (*ne ću*).

22. siječnja 1914. *Obzor*

Domaće **viesti**

Iz hrvatskog kazališta. (...) Gostovanje Madame Rejan, koja će biti u hrvatskom kazalištu 28. o. mjl, **pobudjuje** razumljivi interes u društvu, te je već danas veći dio ulaznica raspačano. Tko želi **upotrebiti** priliku da ovu veliku umjetnicu vidi, neka ne propusti za vremena osigurati ulaznicu, jer se po dosadašnjoj prodaji već sada vidi da će kazalište **28. o. mjl.** biti rasprodano (Vodvarka, 1914: 1).

Vrlo sličnu situaciju uočavamo u ovome članku iz iste godine. Umjesto *ije* u slogovima s dugim jatom piše se *ie* (*viesti*) ili samo *e* (*upotrebiti*). Ovdje je često prisutna kratica u značenju 'ovoga mjeseca' pogrešno napisana *o. mjl.* Također, fonem *d* i dalje se piše kao *dj* (*pobudjuje*).

25. travnja 1914. *Obzor*

Pitanje bugarskog zajma.

Zato je **predsjednik** bugarske vlade, preko rumunjskog poslanika u Sofiji Derusija učinio korak kod rumunjske vlade. I rumunjska vlada je izjavila, da protiv zajma **neće** ništa imati, ako ga Bugarska ne **upotrebi** za vojne ciljeve. (...)

Rat u Meksiku. Politika **predsjednika** Wilsona.

(...) Ne mogavši zabraniti Japanu, da uvažava u Meksiko oružje, te tako **obskrbuje** Huertu ratnim materijalom, učinile su isto **obskrbujuć** ustaše oružjem (Vodvarka, 1914: 1).

Autor ovoga članka poštovao je propisano pravopisno pravilo o pisanju zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/ i /ć/ (*predsjednik*, *predsjednika*), ali ne i propis o tome kako se pišu skupovi (suglasnih) glasova (*obskrbuje*, *obskrbujuć*). Uočavamo i nepoštivanje pravila o pisanju glagola uz riječcu *ne* (*neće*) te pogrešnu upotrebu glasa *e* u slogovima s dugim jatom (*upotrebi*).

15. lipnja 1914. *Obzor*

Njemačka i Monarkija. Utanačenja u Konopištu. – Monarhija dependensa rajha.

Oni su, kako isti list veli nastavkom nekih utanačenja, koje su pred neko **vrieme** u Karlovim Varima utanačili šef njemačkog generalnog stožera grof M o l t k e i šef **austro-ugarskog** stožera barun C o n r a d. U listu se veli, da će se na tom sastanku požuriti ta utanačenja, budući se Rusija sprema da će imati oko 300.000 momaka na granici monarkije spremnih pod jesen. (...) Isti list, čini **nato** jedno priznanje, koje je vrlo dragocjeno, jer potječe iz krugova, koji su u neposrednoj blizini ratnoga ministarstva i prijestolonasljednika.

Političke **vijesti**. Ustanak u Albaniji. Crnogorsko-albanski spor.

Time što su Crnoj Gori dodijeljeni teritoriji koji su pripadali albanskim plemenima Hoti i Gruda, **odsječena** je malisorska porodica Klementi od svojih pašnjaka.

Drang nach osten. Njemački narodni sastanak u Cjelovcu. Cjelovac, 13. lipnja.

Dne 21. o. mj., obdržavat će se ovdje sastanak njemačkoga naroda u južnim krajevima monarkije. Sokolski slet **Župe Celjske** u Brežicama. Austrijski oružnici napali hrv. Sokole.

Došlo je uslijed njegovog drzovitog ponašanja i opet do burnih prizora, a kad je jednog jahača proglasio uapšenim ponovila se jutarnja scena. Izjavljeno mu je, da će uapsiti ili sve Sokolove ili ni jednoga. Sokoli jahači u većini časnici legitimirali su se kao takovi, a von Lichem stao je sada uzmicati i ispričavati se. Uapšenja nije proveo a **nebi** ga ni mogao bez krvoprolića provesti. Kad je **po podne** stigao korporativno zagrebački hrvatski Sokol pred ulazom u mjesto je zaustavljen, ter se smjelo tek pojedinac u mjesto ulaziti, a za same javne vježbe izdan je nalog, da hrvatski i srpski Sokoli **u opće** ne smiju ulaziti u same Brežice. (...) Prvi su nastupili (u 4.40) Sokolovi župe Celjske, i to 88 kršnih Slovenaca pod vrsnim vodstvom **vodje Župe Celjske** brata Jerina. (...) Iza toga nastupile su Sokolice **župe Celjske** (njih 21) sa prostim vježbama. **odredjenim** za slet u Ljubljani. (...) Poslije toga (u 5.37) nastupilo je 6 odjela. članova društava **Župe celjske**, i to na dvim prećama, trojim ručama i jednom konju. (...) Ovdje ostadoše Sokoli i Sokolice te brojni Brežičani sve do **odlaska** na kolodvor.

Domaće **vijesti**. zk. Sjednica upravnog odbora **zagrebačke županije**. U **sriedu** 17. o. mj. održat će se u 9 sati prije podne sjednica upravnog odbora zagrebačke županije. Jučer poslije podne **odpratila** je domaća pješačka pukovnija mrtvo tijelo svog zapovjednika Franje pl. Mahra do državnog kolodvora, gdje se je s njime oprostila ispalivši propisane salve.

U **srijedu** je premijera drame „Pomirenje” našega zemljaka Josipa Kosora, koji je prvi od hrvatskih pisaca sa svojim **dijelima** prodro na njemačku pozornicu (Turkalj, 1914: 1–2).

Uočavamo poštivanje propisanoga pravopisnog pravila o pisanju zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/ i /ć/ u primjeru *odsječena*, ali i kršenja pravila o pisanju pojedinih suglasnih skupova (jednačenje glasova po zvučnosti) u primjerima *odpratila* i *odlazka*. Ponovno uočavamo pisanje dugog jata s *ie* (*vrieme*, *sriedu*), no unutar istoga članka i odstupanje od istog (*vijesti*, *srijedu*, *dijelima*). Također, uočavamo pogreške u pisanju velikog i malog slova (*Župe Celjske*, *Župe celjske*, *zagrebačke županije*, *Crnogorsko-albanski spor*, ali i *austro-ugarskog*) te u sastavljenom i nesastavljenom pisanju riječi (*nato*, *nebi*, *po podne*, *u opće*, *poslije podne*). Uočavamo poštivanje pravila o upotrebi pravopisnog znaka stanke (*austro-ugarskog*, *Crnogorsko-albanski spor*) te pravilnu upotrebu crte (*konopištu*. – *Monarhija*). Autori članaka i dalje umjesto propisanog *đ* upotrebljavaju *dj* (*vodje*, *odredjenim*).

1. listopada 1916. *Kokot*

Veliki **umjetnik** odaje se ne samo u svojim **djelima** nego i svojim načinom života, u izboru svojih prijatelja, svog stana, svoga odijela, u načinu kako pristupa ljudima, kako se nekome **nasmiješi**, kako mu stisne ruku ; po svojim sklonostima i simpatijama, pokazuje u svemu nutarnje jedinstvo, kao bezbrojne trake, što rasijane na sve strane, potiču samo iz jedne točke (Donadini, 1916: 33).

U ovome članku više ne uočavamo upotrebu *ie*, već *je* u kratkim slogovima (*umjetnik*, *djelima*) i *ije* u dugim slogovima (*nasmiješi*).

9. lipnja 1921. Pučki prijatelj

Našim zastupnicima na put u Rim!

Samo još par dana **deli** nas od sastanka parlamenta, u kojem će prvi put, **otkada** postoji talijanski parlamenat, **imat da** progovore i zastupnici jugoslovenskog naroda. Bit će to zaista historičan trenutak, koji očekuje naš narod s nekim **neopredeljenim**, teškim **osećajem**, ne znajući da mu **nadje** ime, i možda i **ne hoteći** da mu **dade** izraza. Taj je **osećaj** tim više potištujući, jer je naš narod ostao u potpunoj **neizvesnosti** što se tiče programa njegovog zastupstva, koje šalje u kraljevski Rim, jer, sasma neupućen, niti iz daleka ne može da si **predstavlja**, kojim će putem krenuti njegovo zastupstvo u svim onim **velevažnim** pitanjima, o kojim ovisi njegov **narodno = politički**, kulturni, socijalni i privredni život. (...) **Ne ćemo** za sada istraživati, **ko** su one zlosrdne **ptice = kukavice**, koje cvrkuću ovu pogibeljnu glasinu o raskolu u našem narodu, koji **neizbeživo** mora da dodje, ta nije ih teško prepoznati po njihovom cvrkutanju i po njihovom običaju, da se **ispreleću** od gnezda do gnezda, puštajući sada **ovde** sada **onde** svoja zlokobna jaja i **opatke**; **ne ćemo** da istražujemo, ko su, jer će skoro doći **vreme**... (Pavičić, 1921: 1).

Autor ovoga članka poštuje pravopisno pravilo o pisanju zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/, /ć/ u primjeru *predstavlja*, pravilo o nesastavljenom pisanju glagola u primjeru *ne ćemo* te pravilo o provođenju jednačenja glasova po zvučnosti u primjeru riječi *opatke*, odnosno *otpatke* te u primjeru *otkada*. Pravopisna pravila ne poštuju se u sljedećem: upotreba *e* u slogovima s dugim jatom (*deli*, *neopredeljenim*, *vreme*, *gnezda*) te upotreba *e* i u slogovima s kratkim jatom (*osećajem*, *osećaj*, *neizvesnosti*, *neizbeživo*, *ovde*, *onde*), sastavljeno umjesto nesastavljeno pisanje složenih pridjeva (*velevažnim*), upotreba znaka jednakosti u pisanju složenih pridjeva (*narodno = politički*, *ptice = kukavice*), pogrešno pisanje glagola u infinitivu (*imat da progovore*) te upotreba znaka *dj* za pisanje fonema *đ* (*nadjem*, *dodje*).

15. veljače 1923. *Dom i svijet*

Groteska o necjelivanom poljupcu

Danku, lukavu, zavodljivu i ironičnu Danku, zamrzio sam kasnije, kad se čitavo poslijepodne dosađivala u mom društvu, jer joj nisam ništa drugo znao da pripovijedam, nego o **Beethovenu, Schopenhaueru i Michelangelu** i to sve na onakav način, kako se ta prazna slama u društvu već mlati, onako nekako novinskom manirom, uz malko školske naobrazbe; a usto sam to dozlaboga dosadno razlaganje popratio pogledima, koji se u punoj mjeri mogu nazvati nepristojnim, ili bar majmunskim. (...) Dubljinu ove gluposti uvidio sam tek drugi dan, kad sam se probudio. Stao sam razmišljati: **Ta se zgoda ne će** tako brzo povratiti. Ne. Danka će nas posjetiti moguće tek za godinu dana. Kojeg li vremena! A pitanje je, da li ću onda biti prisiljen, da tražim svilenu maramu **gospode** Kvist. Po računu vjerojatnosti ta se zgoda više nikada **ne će** vratiti! (...) Uzeo sam jedno dražesno malo ružičasto pisamce i poslao ga Danki. I s mnogo dobre volje, a malo uvjerljivosti kušao sam joj dokazati, da nisam baš tako nespretn, kako bi se to iz one nesretne zgrade moglo da zaključuje, već samo malo neokretan u mislima. (...) Toga dana imao sam sreću da **otpratim** malu Danku kući... (P. R.). (Kugli, 1923: 69).

Širom domovine. Novi šef za unutrašnje poslove u Hrvatskoj.

(...) U danima narodnog oslobođenja i ujedinjenja postavilo ga je **Narodno Vijeće** za velikoga župana **županije bjelovarsko-križevačke**, gdje je u najkraće vrijeme uspostavio mir i red. Kad je dr. Ivan Paleček postao banom Hrvatske i Slavonije, uzeo ga je za načelnika svoga **predsjedničkoga** ureda. (...) U javnoj službi bavio se dr. Gojković eminentno upravnim sudovanjem i upravom u užem smislu. Velike je zasluge stekao kao urednik za uređenje zemljišnih zajednica i kao komasacijski povjerenik u svima kotarima **županije zagrebačke**. (...) Svoj javni rad udešavao je uvijek prema nepokolebivom ubjeđenju,... (Kugli, 1923: 69).

U ovome članku poštuju se propisana pravopisna pravila u sljedećem: pisanje stranih riječi onako kako se pišu u izvornome jeziku (*Beethovenu, Schopenhaueru i Michelangelu*), nesastavljeno pisanje glagola *ne će*, provođenje jednačenja glasova po zvučnosti u primjeru *otpratim* te poštivanje pisanja zvučnoga fonema /d/ ispred /s/, /š/, /č/, /ć/ i /c/ u primjeru *predsjedničkoga*. Uočavamo pogrešno pisanje velikog i malog početnog slova (*Narodno Vijeće, županije bjelovarsko-križevačke, županije zagrebačke*).

10. svibnja 1925. *Sušaćki novi list*

U znaku pomirbe.

(...) Bilo je ranije nekoliko zgodna, kad bi i on bio morao popuštati; ali danas ne treba, pa **ne će**, u prvom redu zato, što drži povezanom grupu Sv. Pribičevića. (...) On, **na ime**, ne razlikuje mnogo sporazum **sa** jednima od sporazuma **s** drugima. I što je najklasičnije, **u koliko** bi on ipak više želio sporazum s radićevcima, to je najviše zato, što radićevci imaju mnogo više mandata, pa se nada da s njima može dugo ostati na vlasti. Radikali umuju samo tako, da oni danas **predstavljaju** veliku većinu Srba, a radićevci još veću većinu Hrvata, pa su obojica sigurni za dogledno vrijeme; i kako nema bojazni da bi makar koji Srbin prešao u radićevce, to oni misle da mogu **obstati** dugo na kormilu države, makar kako vladali. (...) To je četa **predhodnica** jugoslovenski seljačke demokracije. (...) On polagano koraca, jer mora da ide novim putem sa svojih 81, 82, 83 ili 84 godine, jer tačno valjda ni on ne zna koliko ih ima, kako to nedavno reče jedan Srbijanac. (...) **Uzto** je ovaj dojučerašnji republikanac danas gotovo lojalniji monarhista od samog Pašića. (...) Svršeno je, **na ime, sa** mnogim i mnogim lažima, a u prvom redu **sa** onima, koje su Hrvatima radile o glavi (Tomljenović, 1925: 1).

Autor ovoga članka poštivao je propisano pravopisno pravilo o nesastavljenom pisanju glagola *ne ću* te pravilo o pisanju fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /č/, /ć/ i /c/ u primjeru *predstavljaju*. Pogreške su vidljive u sljedećem: nesastavljeno pisanje priloga (*na ime, u koliko*), pogrešna upotreba prijedloga *sa* (*sa jednima, sa onima, sa mnogim*) te neprovođenje jednačenja glasova po zvučnosti (*uzto, obstati, predhodnica*).

4.2.2. Drugo razdoblje (1929–1937)

10. siječnja 1929. *Pučki prijatelj: poučno-gospodarski list*

Odlučno rješenje vladine krize u Jugoslaviji. Na obranu narodnog i državnog jedinstva. Htjeti tražiti popravak u današnjem parlamentarnom položaju sa sastavljanjem vlada i novim izborima značilo bi gubiti **dragocjeno** vrijeme u bezuspješnim pokušajima, koji su nas stajali već toliko **dragocijenih** godina. (...) Ukinuće **ustava** i raspust Narodne skupštine. Iz tih razloga naređujem da **ustav** Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 28. lipnja 1921. stupa izvan snage. (...) Kao ministri, odgovorni jedino meni, vi danas **predstavljate** svaki u svojem djelokrugu najvišu vlast u državi. Vi i vaši **potčinjeni** morate visoko držati ugled vlasti i pridobiti joj poštovanje u bilo kojoj okolnosti. (...) Vi i vaši **potčinjeni** morate biti u svim vašim odlukama i u svim vašim činima nadahnuti samo koristima službe i države. (Aleksandar I.)... Američka država Panama prihvatila je zakon, prema kojemu se **ne će** nijedan muškarac moći oženiti, prije nego li bude, liječnički pregledan (Pavičić, 1929: 1).

Autor ovoga članka poštuje pravopisno pravilo o nesastavljenom pisanju glagola *ne će*. Također, poštuje se pisanje zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /č/, /ć/ i /c/ u primjeru *predstavljate*, ali i nepoštivanje istog u primjeru *potčinjeni*. Autor također ne razlikuje upotrebu *ije/je* u primjerima *dragocjeno*, *dragocijenih*.

2. lipnja 1932. *Karlovačke novosti: informativno kulturni, privredni i prosvjetni list*

Internacionalne konferencije: **Genève, Lausanne, Ottawa.**

(...) Budući, da ali Francuska i njeni bivši saveznici u ovom pitanju ne mogu popustiti dok i Amerika ne čini odnosnim evropskim državama kao njezinim dužnicima odgovarajuće koncesije, to bi naravno i Amerika morala popustiti. (...) Psihološki faktor se nažalost obično pregledava ili barem **potcjenjuje**. (...) Sa ovim principom je uostalom u vezi **Tardieuov plan** glede privrede kooperacije podunavskih država (i t. d.). (...) Nadajmo se ali ipak da će sposobnosti i odvažnost i – last not least – zdrav razum vodećih državnika i stručnjaka na **pretstojećim** konferencijama biti na onoj visini, koju zahtjeva skicirana i neobično ozbiljna svjetska situacija privrede i **nevjerovatno** osiromašenje svijeta ! Qui vivra, verra ! Dr. P. (...)

(...) **Gradsko** kupalište.

Karlovac, 2. juna. O našem **gradskom** kupalištu već se zaista dosta pisalo. Znademo, da je **gradsko** poglavarstvo zaključilo, da se kupalište renovira odnosno obnovi i proširi, jer svake godine imade sve veći broj posjetioca. (...) Nabavljen je jedan novi plivac, a i ostali su izvučeni iz vode, da se poprave, obojadišu i **inače preudese**. (...) Napominjemo, da je to okolnost zbog koje će kupalište biti znatno kasnije otvoreno, **t. j.** radovi se **ne će** moći pravovremeno (to uopće ne bi bilo moguće) dovršiti, a to opet znači gubitak za **gradsku** općinu... (Gjurić, 1932: 2).

Na snazi je peto izdanje Boranićeva pravopisa, prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete. Unatoč tome autor ovoga članka i dalje piše strane riječi prema Broz-Boranićevu pravopisnom načelu do 1929. godine (*Genève, Lausanne, Ottawa*) te isto provodi u pisanju i sklanjaju pridjeva (*Tardieuov plan*). Autor ne poštuje pravilo o sastavljenom pisanju glagola *neće* (*ne će*). Poštuje se Uputstvom propisano pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/, /d+ć/ u primjerima *potcjenjuje* i *pretstojećim*. Poštuje se pravilo o pisanju *ds* na granici korijenskog i sufiksalnog morfema u primjerima *gradsko, gradskom, gradsku*.

1933. Rad JAZU

Naše je istraživanje pokazalo, da se rečenice bojazni u sva tri jezika, na koje smo se obazirali, u konstrukciji slažu u ovim **tačkama**: Najznatnija je od njih ta, da se u sva tri jezika bojazan i u samostalnom i u zavisnom o glagolu bojazni obliku izriče eksplikativnom postulativnom (prohibitivnom) rečenicom: (...) Grčki i **srpskohrvatski** jezik slažu se u ovim **tačkama**:... (Musić, 1933: 209–210).

Zadaća je ovoga priloga da to pokaže, a potrebni zaključci i modifikacije nekih dosadašnjih mišljenja **nametnuće** se na osnovu potpunije dokumentacije sami od sebe. (...) Ta je tvrdnja samo donekle **tačna, t. j.** utoliko što je Zlatarić, kad je imao pred sobom kao model talijansku pjesmu, zaista nije imao običaja da je prevede čitavu, već je, bar koliko dosad znamo, redovno uzimao iz nje samo po koji dio (**otsjek**, nekoliko stihova), ako se nije zadovoljio time da je samo slobodno prepriča. Pjesama imitovanih iz tuđih vrela ima, naprotiv, kod njega **vrlo mnogo**; te su imitacije katkada dosta slobodna prepričavanja, a katkada su opet tako blizu originalu, da se, kad je u pitanju pjesnička originalnost, ne razlikuju **mnogo** od prijevoda (Kombol, 1933: 212).

Opet s druge strane, to jest sa jezične, dotakao sam se i ja ovoga pitaña u svojoj radni o čakavštini, ali samo utoliko što sam **konstatovao** da u pogledu oblikâ *zač* i *zašto*, pa *među* i *među* postoji neka razlika među Menčetićem i Držićem:... (Rešetar, 1933: 103–104).

Naprotiv **biće** siguran onaj jedan Medinijev primjer iz br. 52: *ti s' rani mōj bosil i svitlo sunačce | koju* (R i Jagić griješkom *koja*) *je sve nosil' mē želno srdačce* 391, – dakle koju je ranu **srdačce** nosilo, a ne koja je rana nosila **srdačce**. (...) **Tačno** je što Medini kaže da Menčetiću dugo *ě* vrijedi kao jedan slog, samo što je trebao reći da je r e d o v n o tako, i to ne samo kod Menčetića nego i kod Držića. (...) ali može katkada da i inače tako bude:... (Rešetar, 1933: 110).

Vrlo je dobro karakterizovao Medini svoju treću grupu s pjesmama R. 731–744: vrlo mnogo elizijâ „na talijanski način”... (Rešetar, 1933: 133).

To je po mojemu mišljeñu prilično siguran znak da te pjesme s mnogim apokopama **neće** biti ni Menčetićeve ni Držićeve nego nekoga pjesnika što se je rado pomagao na taj način kad mu nije inače lako izlazilo propisani broj slogova (Rešetar, 1933: 139).

Tek je prof. **Dr. A. Cronia** konstatovao da je uz Rañinin **Zbornik** bio i nekakav dodatak, sigurno na zasebnom svešćiću, koji se je **na žalost** izgubio, ali su se bar sačuvali prvi stihovi ñegovih pjesama u popisu pjesama cijeloga Zbornika (Rešetar, 1933: 141).

U ovome članku poštuje se propisano pravopisno nazivlje po uzoru na srpski pravopis (*tačkama*). Uočavamo nedosljednost u poštivanju pravila o sastavljenom i nesastavljenom pisanju riječi (*srpskohrvatski*, ali i *na žalost*). Također se poštuje propisano sastavljeno, odnosno kontrahirano pisanje futura I. glagola na -ti (*nametnuće se, biće*) te sastavljeno pisanje riječice *ne* uz glagol (*neće*). Iako je propisano fonetsko pisanje vlastitih i zemljopisnih imena (*Gete, Šiler*), u ovome članku uočavamo pisanje stranih vlastitih imena prema Broz-Boranićevu pravopisnom načelu do 1929. (*Dr. A. Cronia*). Također, uočavamo propisano pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/, /d+ć/ (*otsjek*). Uočili smo i pogreške u pisanju velikog i malog slova (*Grčki i srpskohrvatski jezik, prof. Dr. A. Cronia, Rašinin Zbornik*) te pogrešno napisan hipokoristik od imenice *srce* (*srdačce*).

9. kolovoza 1934. *Karlovački novi list: vanstranački kulturni tjednik*

Ideja savremene i buduće škole

(...) Tu staru školu **podijelićemo** na: **1 Školu** dresure i **2 Školu** učenja. **Govorićemo** o svakoj posebice. Odmah postavljamo pitanje: „Šta je to **škola dresure**?” Djeci naroda otvarala su se samo vrata narodnih škola, **u koliko** ih je uopće bilo. Školska obaveza bila je neuređena, a o pohađanju škole nije se vodilo računa. Malo čitanja, pisanja i računanja, a vrlo mnogo religije, što je predavao potpuno neobrazovani učitelj s batinom u ruci. Još danas se mogu naći u šaljivim listovima neukusne karikature, koji je **predstavljen** kao izglednjeli u pohabanom kaputu s batinom u ruci. (...) Rezultati **takove** škole odgovali su željama ondašnje vladajuće klase. Broj ljudi, koji nije znao ni čitati ni pisati, bio je vrlo velik. **Takvi** ljudi bili su srećni, ako su za svoje podređene poslove, koje su morali raditi, dobivali bijednu hranu. Oni su morali svoju radnu snagu prodavati za svaku cijenu. **O kakovom** društvenom **staranju** nije moglo biti ni govora. (...) Industrija se počela naglo razvijati. Pokazalo se da se analfabeti ne mogu **upotrijebiti** kod nekog zamršenog stroja, nego da su u tu svrhu potrebni **više obrazovani ljudi-radnici**. Tako se pojavljuju težnje za boljim narodnim obrazovanjem. (...) Plemstvo je u stvari još uvijek presudna sila, odnosno vladajući stalež. Škole, u koje su polazila djeca plemića, brižljivo su se čuvale od svakog dodira s djecom iz naroda. Daleko od stvarnog života, ta su se **plemička** djeca odgajala za svoj poziv. (...) **Nastaviće se** (Hinko, 1934: 2).

U ovome članku poštuju se sljedeća pravopisna pravila: kontrahirano pisanje futura I. glagola na -ti (*podijelićemo, govorićemo, nastaviće se*), izostanak točke iza rednih i rimskih brojeva (*1, 2,...*), nesastavljeno pisanje priloga (*u kratko*), veliko početno slovo iza rednog broja u nabranju (*1 Školu, 2 Školu*). Ne poštuju se propisano pisanje zvučnoga fonema /d/ ispred /s/, /š/, /c/, /č/, /ć/ (*predstavljen*) te upotreba *ije* u slogovima s dugim jatom (*upotrijebiti*). Autor je pogriješio i u pisanju glasova /č/ i /ć/ u primjeru *plemička djeca*.

6. srpnja 1935. *Primorski Lloyd: nezavisni privredni tjednik*

Naše pomorske i trgovačke veze sa Palestinom.

Kroz nekoliko posljednjih godina sve jače **otskače** privredna važnost Palestine tako, da je danas ta zemlja predmet gospodarske utakmice mnogih nacija na Mediteranu, a i van njega.

(...) U **Palestinskom** uvozu nalazi se Jugoslavija na **22 mjestu**, a na najvažnijim mjestima se nalaze Velika Britanija, Njemačka, Holandija, Francuska, Poljska, Rumunjska, Belgija itd. U **palestinskom** izvozu se nalazi Jugoslavija na **14 mjestu**, a Rumunjska na **7 mjestu**.

Austrija nam je objavila turistički rat.

(...) Ovim **naredjenjem pogodjena** je skoro isključivo Jugoslavija i tako naša primorska turistička područja stoje pred sasvim drukčijim perspektivama za konačni ishod glavne sezone, jer broj Austrijanaca čini 20 – 25% od cjelokupnog broja kupališnih gostiju čitavog našeg **primorja**. (...) U prvome redu je potrebno, da Generalna direkcija naših državnih željeznica uvede što prije sistem **wekend** karata, a ujedno da se poveća broj popularnih vlakova iz **zaledja** na naše **Primorje** (Vrignanin, 1935: 1–2).

Na snazi je šesto izdanje Boranićeva pravopisa. Uočavamo poštivanje pravopisnog pravila o izostavljanju točke iza svih brojeva (*22 mjestu, 14 mjestu, 7 mjestu*) te pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/ i /d+ć/ (*otskače*). Također, uočavamo nepoštivanje pravila o pisanju riječi iz stranih jezika (*wekend*), inzistiranje na upotrebi *dj* umjesto propisanog *đ* (*naredjenjem, pogodjena, zaledja*) te nedosljednost u pisanju velikog i malog početnog slova (*Palestinskom/palestinskom, primorja/Primorje*).

1937. Rad JAZU

Zadaća je gramatičkim školama, da mladićima dadu obrazovanje za kasniji život, no ta se svrha **ne će** valjano postići, ako mladići po svršetku nauka ne budu nastojali da čitanjem valjanih knjiga učvrste i prošire znanje stečeno u školi. Takovih knjiga **ne će** naći niti u latinskom niti u materinskom jeziku, a Nijemci ih u svojem jeziku imaju u obilju. Pa kad u Ugarskoj jednom spoznađu, kako je korisno znanje njemačkoga jezika, **pobrinut će se** i sami roditelji, da ga njihova djeca nauče:...

(...) Početkom škole, u studenom **1778.**, novi su profesori franjevci otpočeli prema *Ratio educationis* rad u tri gramatička razreda: Janičić se sa šesnaest učenika trećega razreda smjestio u sobi uzetoj u najam u privatnoj kući, a Tomiković s drugim razredom (16 učenika) i Hoffman s prvim (18 učenika) ostali su u dosadašnjim prostorijama u župnikovu domu.

Kad je u ljetu **1779.** Škrlec boravio u Osijeku radi nabave zgrade za gimnaziju, raspravljalo se u sjednici profesorskoga zbora, što je bila **12. lipnja** pod njegovim **predsjedanjem**, također o učenju živih jezika u osječkoj gimnaziji (Maretić, 1937: 21–29).

Dok je naime malo ili tajno vijeće kolegijalno s gradskim sucima vršilo zadaću ministarstva unutrašnjih poslova, sastojala je zadaća »vijeća umoljenih« u tome, da vrši nadzor nad svim odnosima između grada i inostranstva. (...) A oko polovine **XV vijeka doživjeće** jedan i drugi kraj promjenu svojeg regionalnog naziva (Dabinović, 1937: 140).

U analiziranim člancima uočavamo nepoštivanje pravila o sastavljenom pisanju glagola (*ne će*) te pravila o pisanju fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/, /d+ć/ (*predsjedanjem*). Uočavamo nedosljednost u poštivanju sljedećih pravopisnih pravila: upotreba pravopisnog znaka točke iza brojeva (*1778.*, *1779.*, *12. lipnja*, ali i *XV vijeka*) te kontrahirano pisanje futura I. glagola na *-ti* (*pobrinut će*, ali i *doživjeće*).

1938. Rad JAZU

Zato se na portalima i stijenama crkava slavi fizički rad, prikazuju razni zanati, **pretstavljaju** brige i napori seljaka sagnuta nad zemlju. Međutim, Künstle s pravom prigovara, da je ovakovo **Mâle-ovo** objašnjenje ovih skulptura kao prikaza nekog Evandjelja rada zapravo crpeno iz socijalnog osjećaja današnjice, koje je daleko od shvaćanja i osjećanja srednjeg vijeka (Karaman, 1938: 14). Prema svemu ovomu **ne ćemo** griješiti, ako držimo, da je čitav nutarnji dio portala, kojim se proteže Radovanov natpis, to jest luneta, nutarnji luk (osim **3. i 6.** kamena) i nutarnja dva stupca s telamomima na njihovu podnožju, izrađen od samoga majstora Radovana bez bitnog sudjelovanja pomagača. (...) Golema je također razlika između reljefa izrađenih od Radovana na prvom luku i većine komada drugog, izvanjskog, luka (slike **4–6**). Samo bijeg u Egipat i Pranje nogu potječu od bolje ruke i **potsjećaju** mnogo na fine skulpture majstora Radovana (Karaman, 1938: 24).

Ovi su stupići jedni od finijih dijelova Radovanova portala i vrlo su blizi Radovanovim reljefima, ma da su izrađeni u jače ažuriranoj tehnici, u kojoj dolazi do punog izraza virtuozna vještina naših **srednjevjekovnih vajara** i izvrstan materijal dalmatinskih kamenoloma. (...) Iz tog su vremena dijelovi crkvenog kamenog namještaja, koje sam više puta naveo kao primjer rustifikacije pleterne plastike u hrvatskom selu u kasno doba ove grane umjetnosti, to jest u **XII stoljeću** (...) **Izatoga** nemamo traga kakvoj jačoj graditeljskoj djelatnosti i umjetničkom radu u crkvi sv. Marte u Bijaćima. (...) Tradicija se poslije bez razloga održala u usmenoj predaji, a **pogdjegdje** i u literaturi, sve do danas, jer je ugađala patriotskom nastrojenju naše javnosti (Karaman, 1938: 28–29).

Tako je izvorno ovaj treći luk, urešen prizorima, koji su u tijesnoj vezi sa samim Rođenjem, bio u *neposrednoj blizini i tvorio okvir kompoziciji Rođenja u luneti*; a usto dobiva ovakvim rasporedom početak i kraj Radovanova natpisa logičnu neposrednu vezu s glavnim dijelom natpisa ispod lunete. (...) **Da li** su ova dva komada bila izrađena tek prigodom pregradnje portala u **XIV stoljeću**, kad je negdašnji treći luk bio prebačen u sredinu čitave arhivolte i trebao da se upotpuni sa još dva komada, ili su pak oni ostaci nekadašnjeg srednjeg luka Radovanova portala... (Karaman, 1938: 30–31).

(...) Prava je domovina takvih **pretstava** opet sjeverna Italija... (Karaman, 1938: 40).

(...) A naziv nacionalne umjetnosti pridržao bih samo za one tvorevine umjetnosti, u kojima **otsijevaju** odlike crpene iz duševnosti nekog naroda ili u kojoj se zapažaju motivi i oblici, koji, u svako doba, prate i karakterišu umjetnički rad toga naroda na čitavom području, gdje on nastava (Karaman, 1938: 64).

I u ovome članku uočavamo propisano pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/. /d+č/, /d+ć/ (*pretstavljaju, potsjećaju, pretstava, otsijevaju*) te sastavljeno i nesastavljeno pisanje riječi (*izatoga, pogdjegdje*). Uočavamo pogreške odnosno nepoštivanje propisanog pravila o sastavljenom pisanju riječce *ne* s glagolom (*ne ćemo*), potom nepoštivanje propisanog fonetskog pisanja stranih vlastitih imena (*Mâle-ovo*) te nedosljednost u upotrebi pravopisnog znaka točke iza rednih brojeva (*3. i 6., slike 4–6, XII stoljeću, XIV stoljeću*).

4.2.3. Treće razdoblje (1940–1951)

Kolovoz 1939. *Hrvatica*

(...) Proslavila se nije nijedna naša orleanska djeвица (ni ona iz Poljica) ni majka onog naroda, koji se vječno borio u obrani i sačuvao svoju hiljadugodišnju historiju. (...) Ne može narod voditi borbe ni onda, kad bi žena bila samo ravnodušna prema narodnoj borbi, jer i ravnodušnost je **otpor** protiv borbe naroda. (...) Tko je opisao sudbinu petnajstgodišnje Jagice Jug, koja je prva skinula državnu zastavu sa stanice (**1903.**) i **usljed** toga izgubila oca i majku i ostala siročić? (...) Tko je prikazivao u našoj knjizi one brojne žene, koje su morale zasukat rukave da se probiju kroz život, i tako pomognu muževima ostati nepokolebivima u narodnom **odporu**? Što iz svega toga slijedi? Slijedi da je naša Hrvatica junakinja – ali neznana junakinja svojeg naroda (Jurić Zagorka, 1939: 259).

Objava **uredništva** i uprave **pretplatnicima**. Pošto je kolovoz mjesec sveopćih praznika, kad više nitko ne šije za ljeto, i svatko je nabavio što je kanio, a na jesen se još ne misli, to prema mnogim drugim listovima u svijetu, ne donosimo ovaj mjesec ni mode, niti krojnog arka, ali ćemo zato **budući** mjesec **donijet!** **Medjutim** donosimo u ovom broju plave »HRVATICE« pune četiri stranice krasnih pletenih bluza i raznih drugih ručnih radova u pletivu i kačkanju te zgodnih praktičnih potrepština za kuću (...)

(...) Natječaj »Moj rodni kraj« (...) Stigli su rukopisi iz svih naših krajeva. Dopisi su zapravo **odkrića** života pojedinih krajeva, divnih običaja, koji se još podržavaju i koji su nestali. (...) Posebni **jury**, koji je zajednički čitao stotine ovih pisama, nije bio u stanju pravodobno završiti čitanje, jer su mnogi članovi **jurya** otišli na dopust. I tako će biti čitanje završeno tek početkom kolovoza. (Jurić Zagorka, 1939: 282).

1940. Hrvatica: časopis za ženu i dom (...) Matica društva »Hrvatska Žena«, navršujući 20 godina svoga života, smatra da će tom zgodom, kao kulturno društvo, najbolje **upodpuniti** svoju zadaću, ako objelodani zbirku izabranih pjesama svoje osnivačice Marije Kumičić, **svijesna**, da će tim pjesmama, koje svojim sadržajem, kao i lakoćom sloga i zvonkošću stiha, te obiljem istinskih i toplih osjećaja, zauzimaju svoje posebno mjesto u današnjem pjesničkom stvaranju, naći živog odjeka i susretljivog odaziva u svakom hrvatskom osjećajnom srcu. (...) Pjesma je hrvatska budila i probudila, dizala i sokolila plemenitim zanosom i najšire narodne slojeve na **odpor** proti surove i obijesne sile, pjesmom se krunilo kraljeve, slavilo pobjede i pobjednike, a u časovima klonuća ulijevalo nove nade, **podstrekivalo** hrabrost, čeličilo volju, ponos, izdržljivost i značaj (Jurić Zagorka, 1940: 4).

U ovome članku uočavamo poštivanje pravila o pisanju fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/ i /d+ć/ (u riječi *podstrekivalo*) te pisanje fonema *dj* (*mjedjutim*). Pravopisna pravila ne poštuju se u sljedećem: bilježenje točke iza rednog broja (1903.), nefonetsko pisanje stranih riječi (*jury, jurya*), nedosljedno provođenje jednačenja glasova po zvučnosti (*otpor, odporu, pretplatnicima, odkrića, upodpuniti, odpor*) te pogrešno pisanje refleksa jata (*usljed, svijesna*).

Prosinac 1940. Hrvatica

(...) Matica društva »Hrvatska Žena«, navršujući 20 godina svoga života, smatra da će tom zgodom, kao kulturno društvo, najbolje **upodpuniti** svoju zadaću, ako objelodani zbirku izabranih pjesama svoje osnivačice Marije Kumičić, **svijesna**, da će tim pjesmama, koje svojim sadržajem, kao i lakoćom sloga i zvonkošću stiha, te obiljem istinskih i toplih osjećaja, zauzimaju svoje posebno mjesto u današnjem pjesničkom stvaranju, naći živog odjeka i susretljivog odaziva u svakom hrvatskom osjećajnom srcu. (...) Pjesma je hrvatska budila i probudila, dizala i sokolila plemenitim zanosom i najšire narodne slojeve na **odpor proti** surove i obijesne sile, pjesmom se krunilo kraljeve, slavilo pobjede i pobjednike, a u časovima klonuća ulijevalo nove nade, **podstrekivalo** hrabrost, čeličilo volju, ponos, izdržljivost i značaj (Jurić Zagorka, 1940: 4).

Autorica ovoga članka poštuje pravopisno pravilo o pisanju zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /č/, /ć/, /c/ u primjeru *podstrekivalo*. Vidljiva je pogreška u pisanju *ije* u slogovima s kratkim jatom u primjeru riječi *svijesna* te neprovođenje jednačenja glasova po zvučnosti u primjerima *upodpuniti* i *odpor*.

2. ožujka 1940. *Bjelovarski tjednik*

A uvodnik? (...) Uvjeren sam da svaki pisac uvodnika sretno **odane**, kad stavi posljednju **tačku**. (...) Ja uopće ništa **ne obećajem**. Izdavati ću list, novine, i to je sve! A taj se list evo zove Bjelovarski Tjednik te izlazi i izlaziti će bez uvodnika. Stavljajući posljednju **tačku** i sam sam **odanuo**. Urednik (Antolić, 1940: 1). Prosvjetna priredba Seljačke Sloge. (...) U čast obljetnice smrti Matije Gubca i **Dr.** Antuna Radića priredila je Seljačka Sloga za bjelovarski kotar **dne** 25. veljače prosvjetnu priredbu u dvorani Hrvatskog Sokola. (...) Ogranak iz Novih Plavnica izveo je Pleskaltovu pjesmu „Matiji Gubcu” složno i s osobito jasnom dikcijom uz dobru pratnju tamburaškog zbora. **Polučio** je oduševljeno priznanje. Tamburaški zbor iz Ivanovčana **otsvirao** je Matzovu „Himnu Seljačkoj Slozi”, izvedba nije **polučila** svrhu jer je himna izvedena bez pjevanja; (...) Od igrokaza treba **istaći** „Za bolji i ljepši život”, što su ga izveli mali Kokinčani s potpunim razumijevanjem, **ističući** kao pravi glumci važnija mjesta. (...) Na početku same priredbe održao je proslav Mijo Vrabc prikazavši **u kratko** život i ideje Matije **Gubca** i Antuna Radića. Posjet priredbe bio je kao i prošlih godina odličan. Društvene vijesti. (...) **Predsjednik** društva je **g.dr.** Nikola Gajkovski, odvjetnik, **podpredsjednik** g. Đuka Pondelak, trgovac, tajnik g. Stjepan Ferenčaković, učitelj, blagajnica **g.** Olga Režek, privatna činovnica (Antolić, 1940: 1). Zar za ovo nitko nije odgovoran **gradjanstvu**? Već preko deset godina poznato je **građanstvu**, da gradska općina ima de spor sa svojim veterinarom sada penzinerom – **Dr.** Blaževcem (Antolić, 1940: 2).

Uočavamo nedosljednost u poštivanju pravila o pisanju zvučnoga fonema /d/ ispred bezvučnih /s/, /š/, /c/, /č/ i /ć/ u primjerima *predsjednik* i *otsvirao*. U prvome primjeru ne poštuje se – prema izdanjima usklađenim s Pravopisnim uputstvom – propisano pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/, /d+ć/ (*predsjednik*), ali se istovremeno poštuje isto pravilo u primjeru *otsvirao*. U primjeru *podpredsjednik* ne poštuje se u pisanju provođenje jednačenja glasova po zvučnosti. Uočavamo istovremenu primjenu znakova *dj* i *đ* u primjerima *gradjanstvu* i *građanstvu*. Kratica za riječ doktor piše se uvijek velikim početnim slovom bez obzira na položaj u rečenici (*Dr.*). Vidljiva je pogreška u nesastavljenom pisanju priloga *ukratko* (*u kratko*).

30. travnja 1948. Raški rudar

Živio **Prvi Maj**. Borbena smotra trudbenika Jugoslavije.

Danas naš radni kolektiv zajedno sa svim trudbenicima naše domovine slavi po četvrti put na slobodi veliki praznik rada **prvi Maj**. Ovogodišnju proslavu **Prvog maja** slavimo u jeku druge godine Titovog **petogodišnjeg Plana**. (...) Naš rudnik proslavljuje **Prvi Maj** u znaku borbe za ostvarivanje i premašivanje svojih planskih zadataka, u znaku borbe za ispunjenje svojih obaveza za kojih imamo prema našoj zemlji. (...) Isto tako sada u izgradnji pod rukovodstvom naše Partije i druga Tita nema teškoća koje **nećemo** savladati. (...) Čitav naš radni kolektiv i svaki rudar posebno, zna ulogu koju ima naš rudnik u ostvarivanju **Petogodišnjeg plana** naše zemlje, i od kolike je važnosti da baš naš rudnik ostvaruje svoje planske zadatke jer od toga u mnogome ovisi izvršenje planova ostalih industrija;... (Eskenazi, 1948: 1).

U ovome članku uočavamo pogreške u pisanju velikog i malog početnog slova (*Prvi Maj, prvi Maj, Prvog maja, Titovog petogodišnjeg Plana, Prvi Maj, Petogodišnjeg plana*). Uočavamo nepoštivanje pravopisnog pravila o pisanju riječice *ne* uz nenaglašeni prezent pomoćnoga glagola htjeti. Prema Boranićevu pravopisu iz 1947. godine piše se *ne ćemo, ne ćete...*, a u ovome članku sastavljeno (*nećemo*) po uzoru na pravopisna izdanja prethodnoga razdoblja.

1. ožujka 1949. Raški rudar

Širom svijeta. Zasjedanje Komisije za atomsku energiju

Angloamerički blok pokušava omesti provedbu zabrane atomskog oružja i uspostavljanja **medjunarodne** kontrole nad atomskom energijom

NJUJORK, 1. – Tas javlja, da su na zasjedanju Komisije za atomsku energiju delegati **angloameričkog** bloka nastavili pokušajima da spriječe diskusiju o problemu zabrane atomskog oružja i uspostavljanja **medjunarodne** kontrole nad atomskom energijom. U tom cilju, delegati **SAD** i Francuske zahtijevali su da se to pitanje prenese na radni komitet. (...) Nakon što je spomenuo američki prijedlog da se pitanje preda radnom komitetu bez diskusije u Komisiji, sovjetski delegat je naglasio da delegat **SAD** nije odgovorio na pitanje što taj komitet treba konkretno da uradi. (...) Milijun talijanskih radnika u štrajku. Grupa istaknutih talijanskih novinara, pripadnika raznih političkih stranaka, uputila je **predsjedniku** vlade **de Gasperiju** pismo, u kome protestira zbog oslobođenja ratnog zločinca Valerije **Borgeze** i gnjusnih napada policije na radnike. **Narodno-oslobodilačka** armija Kine oslobodila okružno mjesto (Privrat, 1949: 4).

U ovome članku uočavamo poštivanje Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije u pisanju fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/, /d+ć/ (*predsjedniku*). Ne poštuje se pravopisno pravilo o pisanju i sklanjanju stranih vlastitih imena (*Njujork, Tas, de Gasperiju, Valerije Borgeze*).

4.3. Rasprava

Rezultati provedenoga istraživanja pokazuju da prihvaćenost i uporaba Broz-Boranićeve pravopisne norme nije uvijek bila jednako zastupljena u novinama i časopisima. Tako sve do 1916. godine u analiziranim tekstovima uočavamo upotrebu tzv. *korienskog* pravopisa, što se ponajviše očituje u uporabi *ie* u slogovima s dugim jatom. Iako je službeno uveden fonološki pravopis, spomenuti autori analiziranih članaka u ovome radu i dalje u manjoj mjeri pišu tradicionalnim korijenskim pravopisom. Klaić (1942: 7) će kasnije istaknuti mišljenje kako izgovorni pravopis u prvome razdoblju ipak nije pobijedio. *I poslije godine 1892., hrvatski književnici, poglavito oni oko Matice Hrvatske i Društva sv. Jeronima, te pravaške i neke druge opozicionalne novine pišu dulje ili kraće vrijeme korienskim pravopisom smatrajući ga ne samo činbenikom hrvatske posebnosti, nego i zgodnijim za hrvatski književni jezik. Sve do svoje smrti izdržali su u korienskom pravopisu Vladimir Mažuranić (1931.) i braća Radići (jezikoslovac Ante 1919., koji je god. 1899. podvrgao oštroj kritici Maretićevo Gramatiku i stilistiku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, i političar Stjepan 1928.). Nakon njihove smrti pisala je korienskim pravopisom još Seljačka Sloga u svim svojim izdanjima. 1916. godine uočili smo upotrebu *ije* u slogovima s dugim jatom i je u slogovima s kratkim, no već od 1917. godine uočavamo odstupanje od istog.*

Analizom članaka iz drugoga razdoblja pravopisnih izdanja zaključili smo kako su se njihovi autori gotovo u potpunosti pridržavali Boranićeva pravopisa, prerađenog prema Ministarstvu prosvjete i *Pravopisnom uputstvu za sve osnovne srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S.* Poštuje se propisano pravopisno nazivlje po uzoru na srpski pravopis (*tačkama*), sastavljeno i nesastavljeno pisanje riječi (*srpskohrvatski*), kontrahirano pisanje futura I. glagola na -ti (*nametnuće se, biće*) te sastavljeno pisanje riječce *ne* uz glagol (*neće*). Pa ipak, analizom smo uočili i neka nepoštivanja propisanog pravopisa te nastavak pisanja po uzoru na Broz-Boranićevu raniju pravopisnu normu: nepoštivanje propisanog pravila o sastavljenom pisanju riječce *ne* s glagolom (*ne ćemo*), potom nepoštivanje propisanoga fonetskog pisanja stranih vlastitih imena (*Mâle-ovo*) i nedosljednost u upotrebi pravopisnog znaka točke iza rednih brojeva (3. i 6., *slike 4–6, XII stoljeću, XIV stoljeću*). *U srpskim se krajevima i većina pisaca i nakladnika opredijelila za novi pravopis, jer time nisu mnogo odstupali od svoga staroga, ali u hrvatskim krajevima se osim škola za novi pravopis nitko nije odlučio. Ne samo da su pisci i nakladnici izdavali književna i znanstvena djela, pisana Boranićevim pravopisom, nego su se i svi listovi i časopisi njime služili; samo su se djaci nalazili u velikoj neprilici, jer su se u školi služili jednim, a izvan škole drugim pravopisom* (Samardžija, 2012: 437). Rezultati analiziranog korpusa unutar ovog istraživanja upućuju nas

da su se spomenuti autori ipak u velikoj mjeri pridržavali Uputstvom propisanih pravopisnih pravila u petome, šestom i sedmom izdanju Boranićeva pravopisnog priručnika.

I naposljetku, analizom novinskih članaka trećega razdoblja uočili smo povratak na Broz-Boranićevu pravopisnu normu koja je bila na snazi do 1929, ali i brojne nedosljednosti i pogreške u pisanju. U svim se analiziranim člancima poštuje pisanje fonemskih sljedova /d+s/, /d+š/, /d+c/, /d+č/ i /d+ć/ (*podstrekivalo*), nepisanje grafema *đ* (*medjutim*), bilježenje točke iza rednog broja (1903.) i nefonetsko pisanje stranih riječi (*jury, jurya*). Ne poštuje se pravilo koje zahtijeva da se bilježe glasovne promjene u pismu, npr. jednačenje glasova po zvučnosti (*odporu, odkrića, upodpuniti, odpor* umjesto propisanoga *otporu, otkrića, upotpuniti, otpor*), potom pravilo o refleksu jata (*usljed, svijesna*) te o pisanju velikog i malog početnog slova (*Prvi Maj, prvi Maj, Prvog maja, Titovog petogodišnjeg Plana, Prvi Maj, Petogodišnjeg plana*). Pogreške se javljaju i u pisanju niječnih oblika prezenta glagola *htjeti* (*nećemo* umjesto propisanoga *ne ćemo*).

Ovo smo istraživanje započeli s ciljem opisa odnosa između eksplicitne (kodificirane) i stvarne (uporabne) pravopisne norme. Time smo nastojali odgovoriti na pitanje je li propisana pravopisna kodifikacija unutar spomenutog razdoblja bila *živa* ili *mrtva*. Dobiveni rezultati ukazuju nam na činjenicu da se spomenuta pravopisna pravila nisu uvijek jednako primjenjivala u novinama i časopisima.

5. ZAKLJUČAK

U ovome radu bavili smo se istraživanjem i analizom pravopisne koncepcije Ivana Broza i Dragutina Boranića. Pritom smo ovaj rad podijelili na dva osnovna dijela, teorijski i praktični. U teorijskom i ujedno prvom dijelu ovoga rada usporedili smo i analizirali sva izdanja Brozova i Boranićeva pravopisa, podijelivši ih u tri skupine: 1. *Od prvoga izdanja Brozova Hrvatskog pravopisa (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika (1928)*, 2. *Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom* te 3. *Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Utvrdili smo da se pravopisna izdanja prvoga razdoblja nisu znatno razlikovala. Promjene pratimo u 5, 6. i 7. izdanju *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*, odnosno *Pravopisa hrvatskosrpskoga jezika*, prerađenih prema propisima Ministarstva prosvjete. Kontinuitet Broz-Boranićeve koncepcije prekinut je tek za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske kada se Zakonskom odredbom propisala upotreba morfonološkoga pravopisnog načela.

U drugome, praktičnom dijelu ovoga rada istražili smo kako se opisana pravopisna norma primjenjivala u novinama i časopisima. Neovisno o modelu postavljene pravopisne koncepcije na temelju dobivenih rezultata zaključili smo da se autori analiziranih članaka svih triju razdoblja nisu uvijek u potpunosti pridržavali propisanih pravopisnih pravila. Razlog tomu su u prvome razdoblju pokušaj emancipacijskog pristupa u kodifikaciji hrvatskoga pravopisa, u drugome Pravopisnim uputstvom propisana pravopisna načela i ideja o unifikaciji dvaju različitih pravopisnih kodeksa, a u trećem nagli povratak na raniju pravopisnu koncepciju i nove nepovoljne sociolingvističke prilike. Rezultati ovoga rada pokazuju kako pravopisna pravila nije dovoljno samo opisati i propisati, već ona moraju i zaživjeti u praktičnoj uporabi. Uspješnost u tome uvelike ovisi o nekoliko čimbenika, a pitanje pravopisa uvijek je pitanje interesa vladajućih političkih i društvenih stavova. Cilj Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije bio je postizanje jedinstva u pravopisu. Ovo istraživanje pokazuje da to jedinstvo nije u potpunosti zaživjelo. Posljednja pravopisna izdanja (1947, 1951) najavit će novu fazu u kodifikaciji pravopisa u novoj državi (FNRJ).

Pojava pravopisne knjige često je kroz povijest bila obilježena političkim i važnim društvenim prilikama. Upravo je pojava prvoga izdanja *Hrvatskoga pravopisa* Ivana Broza prekretnica u pravopisnim zbivanjima druge polovice 19. stoljeća i jedan od dokaza o pobjedi jezične koncepcije hrvatskih vukovaca. Ona nam daju uvid u smjer kojim se razvijala hrvatska pravopisna norma. Brozov *Hrvatski pravopis* smatramo prvom hrvatskom

pravopisnom knjigom. Prije njezine pojave možemo govoriti tek o svojevrsnom pravopisnom uzusu (Badurina, 1996: 44). Broz-Boranićeva pravopisna koncepcija izravno se suočila s koncepcijom koju su zagovarali ilirci i pripadnici Zagrebačke filološke škole. Nastavkom Brozova rada Boranić je obilježio razvoj hrvatske pravopisne norme u prvoj polovici 20. stoljeća, stoga s pravom govorimo o Broz-Boranićevoj pravopisnoj koncepciji. Zahvaljujući njihovom radu hrvatski je jezik ušao u dvadeseto stoljeće s kodificiranom pravopisnom normom te oblikovanim konceptom (modelom) pravopisa koji smo očuvali do danas.

6. LITERATURA

1. Badurina, Lada. 1996. *Kratka osnova hrvatskoga pravopisanja. Metodologija rada na pravopisu*. Izdavački centar Rijeka. Rijeka.
2. Badurina, Lada. 2002. *Počeci hrvatske pravopisne norme*. Pogovor uz pretpisak *Pravopisa ilirskog jezika* Josipa Partaša. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. 37–72.
3. Badurina, Lada. 2010. *Standardizacijski procesi u 20. stoljeću*. U: Mićanović, Krešimir (ur.), *Povijest hrvatskoga jezika. Književne prakse sedamdesetih: zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola. Zagreb.
4. Badurina, Lada i Matešić, Mihaela. 2014. *Jezik i pravopis: teorijsko-metodološki pristup pravopisnom normiranju*. U: *Riječki filološki dani*. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani, knjiga 9. Filozofski fakultet. Rijeka.
5. Gavranović, Ante. 2007. *U borbi za nacionalni identitet: kratka povijest hrvatskog tiskanog novinstva*. U: *Medianali*, znanstveni časopis za medije, novinarstvo, masovno komuniciranje, odnose s javnostima i kulturu društva I/1 (ožujak 2007). 119–134.
6. Klaić, Adolf Bratoljub. 1942. *Koriensko pisanje*. Drugo izdanje. Hrvatski državni ured za jezik. Zagreb.
7. Maretić, Tomo. *Jedna značajna četrdesetgodišnjica. Kako je došlo do uvođenja fonetskog pravopisa u Hrvatskoj i Slavoniji*. U: Samardžija, Marko. 2012. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Školska knjiga. Zagreb. 350–352.
8. Mićanović, Krešimir. 2014. *Pravopisne politike. Iz povijesti hrvatskoga pravopisa (1945–1960)*. U: Pišković, Tatjana i Vuković, Tvrtko (ur.). *Otpor: Subverzivne prakse u hrvatskom jeziku, književnosti i kulturi*. Zbornik radova 42. seminara Zagrebačke slavističke škole. Filozofski fakultet: Zagrebačka slavistička škola, Zagreb.
9. Musić, August. 1895. *Dr. Ivan Broz*. Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za god. 1894. Zagreb. IX. 138–169.
10. Novak, Božidar. 2005. *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Golden marketing-Tehnička knjiga. Zagreb. 2005.
11. Samardžija, Marko. *Ivan Broz i stoljeće Hrvatskoga pravopisa*. U: Samardžija, Marko. 1993. *Filološki portreti*. Matica hrvatska Zaporešić. Zaporešić. 7–21.

12. Samardžija, Marko. 2012. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Školska knjiga. Zagreb. 17–177.
13. Samardžija, Marko. 2008. *Hrvatski jezik, pravopis i jezična politika u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

PRAVOPISNI PRIRUČNICI IVANA BROZA I DRAGUTINA BORANIĆA

1. Broz, Ivan. 1892. *Hrvatski pravopis*. Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Zagreb.
2. Broz, Ivan. 1893. *Hrvatski pravopis*. Po određenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Zagreb.
3. *Dra. Ivana Broza Hrvatski pravopis*, priredio Dr. D. Boranić. Treće prerađeno izdanje. U Zagrebu. Troškom i nakladom kr. hrv.-slav. dalm. zem. vlade. 1904.
4. *Dra. Ivana Broza Hrvatski pravopis*, priredio Dr. D. Boranić. Četvrto (nepromijenjeno) izdanje. U Zagrebu. Trošak i naklada kr. hrv.-slav. dalm. zem. vlade. 1906.
5. *Dra. Ivana Broza Hrvatski pravopis*, priredio Dr. D. Boranić. Peto izdanje. U Zagrebu 1911. Trošak i naklada kr. hrv.-slav. dalm. zem. vlade.
6. *Dra. Ivana Broza Hrvatski pravopis*. Šesto izdanje. U Zagrebu 1915. Trošak i naklada kr. hrv.-slav. dalm. zem. vlade.
7. Boranić, Dragutin. 1921. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Prvo izdanje. Trošak i naklada Kr. Hrv.-Slav. zemaljske vlade. Zagreb.
8. Boranić, Dragutin. 1923. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Drugo (nepromijenjeno) izdanje. Naklada Ćirilo-metodske nakladne knjižare. Zagreb.
9. Boranić, Dragutin. 1926. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Treće izdanje. Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora. Zagreb.
10. Boranić, Dragutin. 1928. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Četvrto izdanje. Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora. Zagreb.
11. Boranić, Dragutin. 1930. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Peto izdanje, prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete. Tisak i naklada »Jugoslavenske štampe« d.d. Zagreb.

12. Boranić, Dragutin. 1934. *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Šesto izdanje, prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete. Naklada Jugoslovenskog nakladnog d.d. »Obnova«. Zagreb.
13. Boranić, Dragutin. 1937. *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. Sedmo izdanje. Naklada Jugoslovenskog nakladnog d.d. »Obnova«. Zagreb.
14. Boranić, Dragutin. 1940. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Četvrto izdanje. Izdanje i naklada Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora. Zagreb.
15. Boranić, Dragutin. 1941. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Osmo izdanje. Nakladni zavod Banovine Hrvatske. Zagreb.
16. Boranić, Dragutin. 1947. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Deveto prerađeno izdanje. Nakladni zavod Hrvatske. Zagreb.
17. Boranić, Dragutin. 1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Deseto izdanje. Školska knjiga. Zagreb.

GRADA ZA PROVJERU PRAVOPISA (ČASOPISI I NOVINE)

Odabrani članci

1. Antolić, Stanko. 1940. *A uvodnik?* U: *Bjelovarski Tjednik: glasilo za grad Bjelovar i okolicu*. I/1 (2. ožujka 1940.). Tisak tiskare Stjepka Škalca. Bjelovar. 1–2.
2. Baselli, Josip. 1925. *U znaku pomirbe*. U: *Sušački novi list*. II/116 (10. svibnja 1925.). Primorski štamparski Zavod d.d. Sušak. 1.
3. Brozović, Ante. 1914. *Nesreća kod utrke, Razgovor s grofom Khuenom*. U: *Hrvatske novosti*. VI/1675 (11. siječnja 1914.). Tisak hrv. katol. tiskovnog društva. Zagreb. 1.
4. Dabinović, Antun. 1937. *Kotor u drugom skadarskom ratu (1419–1423)*. U: *Rad JAZU*, razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga. Knjiga 115. Broj 257. Tisak Nadbiskupske tiskare. Zagreb. 140.
5. Donadini, Ulderiko. 1916. *Vladimir Nazor*. U: *Kokot, mjesečnik za književnost i umjetnost*. I/3 (1. listopada 1916.). Tiskara „Merkur”. Zagreb. 33.
6. Donadini, Ulderiko. 1917. *Za jugoslavensku kulturu*. U: *Kokot, mesečnik za književnost i umetnost*. II/13 (meseca rujna 1917.). Tiskara „Merkur”. Zagreb. 193.
7. Eskenazi, Bina. 1948. *Živio prvi maj, borbena smotra trudbenika Jugoslavije*. U: *Raški rudar: organ sindikalne podružnice i udruge istarskih ugljenokopa*. II/6 (30. travnja 1948.). Tisak Narodne štamparije. Rijeka. 1.

8. Gjurić, Josip. 1932. *Internacionalne konferencije: Genève, Lausanne, Ottawa, Gradsko kupalište*. U: *Karlovačke novosti: informativno kulturni, privredni i prosvjetni list*. I/1 (2. lipnja 1932.). Tisak Dioničke štamparije d.d. Karlovac. 2.
9. Jurić Zagorka, Marija. *Neznana junakinja hrvatskog naroda (svršetak) – Gdje je prikazana Hrvatica kao narodni bojovnik?* U: *Hrvatica: časopis za ženu i dom*. I/8 (kolovoz 1939.). Tisak Tipografija d.d. Zagreb. 259, 282.
10. Jurić Zagorka, Marija. 1940. *Što je značila Hrvatima pjesma*. U: *Hrvatica: časopis za ženu i dom*. II/12 (prosinac 1940.). Tisak Tipografija d.d. Zagreb. 4.
11. Karaman, Ljubo. 1938. *Portal majstora Radovana u Trogiru*. U: *Rad JAZU*, umjetničkoga razreda. Knjiga 3. Br. 262. Tisak Zaklade Tiskare Narodnih Novina. Zagreb. 14, 24, 28, 29, 30, 31, 40, 64.
12. Kišpatić, Mijo. *Dvadeset i drugo potresno izvješće za g. 1904., Dvadeset i treće potresno izvješće za g. 1905*. U: *Rad JAZU*, matematičko-prirodoslovni razred. Knjiga 38. Br. 163. Knjižara jugoslavenske akademije (dioničke tiskare Gjuro Trpinac). Zagreb. 119, 121, 131, 179.
13. Kombol, Mihovil. 1933. *Talijanski utjecaji u Zlatarićevoj lirici*. U: *Rad JAZU*, razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga. Knjiga 110. Br. 247. Tisak Nadbiskupske tiskare. Zagreb. 212.
14. Körbler, Đuro. 1910. *Jakov Bunić Dubrovčanin, latinski pjesnik (1469. – 1534.)*. U: *Rad JAZU*, razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički. Knjiga 73. Br. 180. Knjižara jugoslavenske akademije (dioničke tiskare Gjuro Trpinac). Zagreb. 120.
15. Kugli, Stjepan. 1923. *Groteska o necjelivanom poljupcu, Širom domovine, Novi šef za unutrašnje poslove u Hrvatskoj*. U: *Dom i svijet: ilustrirani list za zabavu, pouku i vesti o dnevnim događajih, javnom i društvenom životu, umjetnosti i znanosti, trgovini i obrtu, glasbi, kazalištu i modi*. XXXVI/4 (15. veljače 1923.). Knjižara Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb. 73–74, 69.
16. Maretić, Tomo. 1910. *Jezik slavonskijeh pisaca. Prilog istoričkoj gramatici hrvatskoj ili srpskoj*. U: *Rad JAZU*, razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički. Knjiga 73. Br. 180. Knjižara jugoslavenske akademije (dioničke tiskare Gjuro Trpinac). Zagreb. 147, 187, 321.
17. Maretić, Tomo. 1937. *Osječka humanistička gimnazija od osnutka do godine 1848. Prilog za povijest srednjih škola u Hrvatskoj*. U: *Rad JAZU*, razreda historičko-filologičkoga i filozofičko-juridičkoga. Knjiga 115. Broj 257. Tisak Nadbiskupske tiskare. Zagreb. 21–29.

18. Musić, August. 1933. *Rečenice bojazni u grčkom, latinskom i srpsko-hrvatskom jeziku*. U: *Rad JAZU*, razreda historičko-filološkoga i filozofičko-juridičkoga. Knjiga 110. Br. 247. Tisak Nadbiskupske tiskare. Zagreb. 209, 210.
19. Pavičić, Josip. 1921. *Našim zastupnicima na put u Rim!* U: *Pučki prijatelj: poučno-gospodarski list*. XXL/25 (9. lipnja 1921.). Tiskara Kurytka. Trst. 1.
20. Pavičić, Josip. 1929. *Odlučno rješenje vladine krize u Jugoslaviji, Na obranu narodnog i državnog jedinstva*. U: *Pučki prijatelj: poučno-gospodarski list*. XXX/2 (10. siječnja 1929.). Tiskara Kurytka. Trst. 1.
21. Privrat, Anton. 1949. *Širom svijeta, Zasjedanje Komisije za atomsku energiju*. U: *Raški rudar: organ sindikalne podružnice i udruge istarskih ugljenokopa*. III/5 (1. ožujka 1949.). Tisak Narodne Štamparije. Rijeka. 4.
22. Rešetar, Milan. 1933. *Autorstvo pjesama Rašininina Zbornika*. U: *Rad JAZU*, razreda historičko-filološkoga i filozofičko-juridičkoga. Knjiga 110. Br. 247. Tisak Nadbiskupske tiskare. Zagreb. 103, 104, 110, 133, 139, 141.
23. Tomašić, Hinko. 1934. *Ideja savremene i buduće škole*. U: *Karlovački novi list: vanstranački kulturni tjednik*. I/2 (9. kolovoza 1934.). Tisak Nove štamparije Gjuro Šaban. Karlovac. 2.
24. Turkalj, Vladimir. 1914. *Njemačka i Monarkija. Utanačenja u konopištu. – Monarhija dependensa rajha*. U: *Obzor* (popodnevno izdanje). X/163 (15. lipnja 1914.). Dionička tiskara u Zagrebu. 1–2.
25. Vodvarka, Slavko. 1914. *Domaće viesti*. U: *Obzor* (popodnevno izdanje). X/22 (22. siječnja 1914.). Dionička tiskara u Zagrebu. 1.
26. Vodvarka, Slavko. 1914. *Pitanje bugarskog zajma, Rat u Meksiku, Politika predsjednika Wilsona*. U: *Obzor* (popodnevno izdanje). X/113 (25. travnja 1914.). Dionička tiskara u Zagrebu. 1.
27. Vrignanin, Josip Srećko. 1935. *Naše pomorske i trgovačke veze sa Palestinom, Austrija nam je objavila turistički rat*. U: *Primorski Lloyd: nezavisni privredni tjednik*. I/5 (6. jula 1935.). Štampar Trgovačka tiskara V. G. Kraljeta Sušak. 1–2.

7. POPIS ILUSTRACIJA

Tablice

Tablica 1.1. *Od prvoga izdanja Brozova Hrvatskog pravopisa (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika (1928).* Str. 8.

Tablica 1.2. *Interpunkcijsko nazivlje prvoga razdoblja.* Str. 10.

Tablica 1.3. *Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom.* Str. 14.

Tablica 1.4. *Interpunkcijsko nazivlje drugoga razdoblja.* Str. 17.

Tablica 1.5. *Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Str. 19.

Tablica 1.6. *Interpunkcijsko nazivlje trećega razdoblja.* Str. 22.

Slike

Slika 1.1. *Pravopisna koncepcija 1892. i 1928.*

(Izvor: Broz, I., *Hrvatski pravopis*, 1892, Boranić, D., *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1928). Str. 10.

Slika 1.2. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika 1941.*

(Izvor: Boranić, D., *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 1941). Str. 18.

Sažetak

Ovaj rad bavi se analizom i istraživanjem Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije od 1892. godine i pojave *Hrvatskoga pravopisa* Ivana Broza sve do posljednjeg izdanja *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* Dragutina Boranića. Upravo od 1892. godine pratimo uspostavu i kodificiranje hrvatske pravopisne norme. Na temelju usporedbe svih pravopisnih izdanja u prvome dijelu rada odgovara se na pitanje *Jesu li sva pravopisna izdanja slijedila istu pravopisnu koncepciju?* i *U kojoj je mjeri Boranić slijedio Brozova pravopisna rješenja?* Pritom su izdanja Brozova i Boranićeva pravopisa podijeljena u tri skupine: 1. *Od prvoga izdanja Brozova Hrvatskog pravopisa (1892) do četvrtog izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika (1928)*, 2. *Boranićevi pravopisni priručnici usklađeni s Pravopisnim uputstvom* te 3. *Banovinska i poslijeratna izdanja Boranićeva Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Društveno-politička zbivanja u zemlji izvršila su snažan utjecaj i na jezik, a time i upotrebu i prihvaćenost pravopisne norme. Znanstveni radovi često se bave samo opisivanjem kodifikacije u jeziku, no ne i pitanjem njezine primjene u praksi. Stoga se upravo drugi dio ovoga rada bavi pitanjem upotrebe Broz-Boranićeve pravopisne koncepcije u tadašnjim najvažnijim novinama i časopisima. Kada je riječ o pravopisu, zasigurno je važno postaviti pitanje je li propisana pravopisna kodifikacija *živa* ili *mrtva*.

Ključne riječi: hrvatski pravopis – kodifikacija – Ivan Broz – Dragutin Boranić – uporaba pravopisne norme.

Summary

This paper analyzes and research Broz-Boranić spelling concept, since 1892 and the first edition of *Hrvatski pravopis*, written by Ivan Broz, till the last edition of *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, written by Dragutin Boranić. Since 1892 we follow the establishment and codification of Croatian orthographic norm. Based on a comparasion of all spelling issues, first part of this paper answers the question *Did all spelling editions followed the same spelling conception?* and *To what extent Boranić followed Broz spelling solutions?* The editions are divided into three groups: 1. *Since the first edition of Hrvatski pravopis, written by Ivan Broz, till the fourth edition of Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, written by Dragutin Boranić,* 2. *Boranić spell manuals conform to Spelling instruction* and 3. *Bannate's and postwar editions of Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, written by Dragutin Boranić.* Social and political developments in the country made a strong impact on the language, and thus the use and acceptance of orthographic norm. Scientific papers would often deal only with describing codification in the language, but not the question of its application in practice. Therefore, just the second part of this paper is dealing with the issue of use Broz-Boranić spelling concept in the most important newspapers and magazines. When it comes to spelling certainly is important to ask whether prescribed codification is *alive* or *dead*.

Keywords: Croatian orthography – codification – Ivan Broz – Dragutin Boranić – the use of orthographic norm.